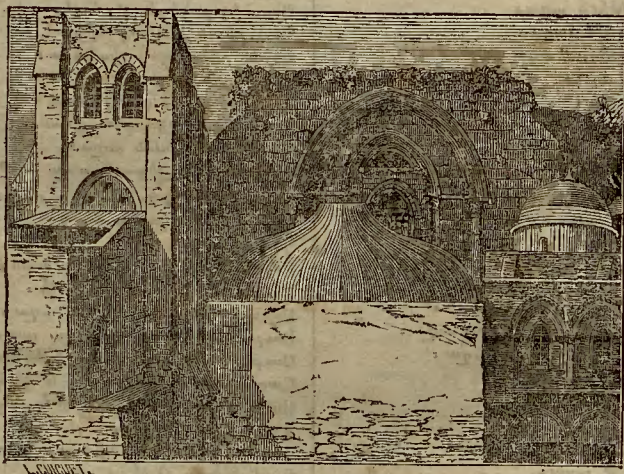

Մ Ի Փ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՌԳԵՅԻՆ ԻՆՆՍԻՐԿԸՆ ԳԻՆԳԻՏԵԿԸՆ
ԵՒ ՔԸՂԸՔԸԿԸՆ

ՀՈՐԲՈՐԻ ՏԱՐԻ
ՀԸՂԸՆ ՄԻՆՄԵԼՅ

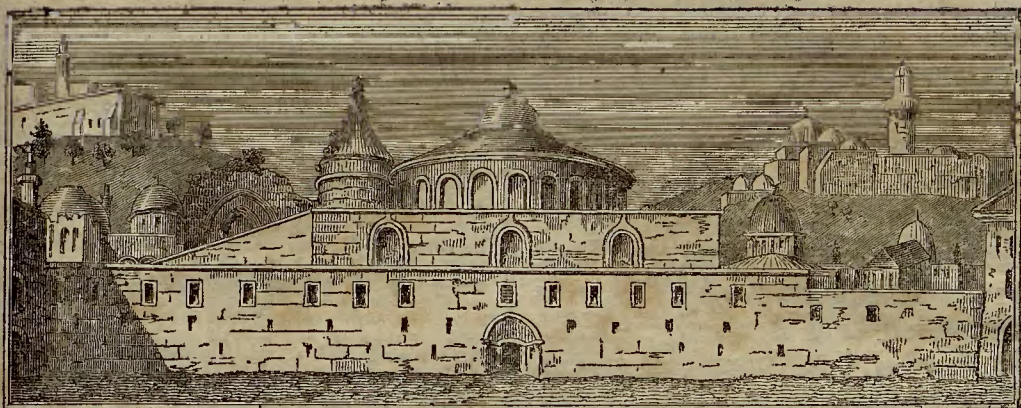
ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎԵԵԱՆՑ

1869

Գեր. Արխիմանդիտ Սրբազան Տեղապահ Պատրիար-
քական :
" Թաղեոս Սրբազան Առաջնորդ Թեքերատաղի :
" Յովհաննէս Եպիսկոպոս Սեթեան :
" Խորեն Եպիսկոպոս Դար-պէյեան :
" Աբրահամ Եպիսկոպոս :
Արժ. Փիլիպոս վար. փոխ. Երուսաղէմատան :
" Բարթոլոմէոս վարդապետ Պէշիկթաշու :
" Գարեգին վարդապետ Թաթարեան :
" Կարապետ վարդապետ Պատրիարքական փո-
խորդ . (3 օրինակ) :
" Յակոբ վարդապետ Էւզոկիայ :
" Յովհաննէս վարդապետ Ղալաթիայ :
Տ. Գրիգոր քահանայ Պէշիկթաշու :
Տ. Սուբիտ քահ. Մայր եկեղեցւոյ աւագ լուսարար :
Աւլիճեան մահտեօի Յովհաննէս աղա :
Աղաճանեան Մկրտիչ և Կարապետ աղայք :
Աշխնեան Պօղոս Էֆէնտի :
Ապօ Սահակ Էֆէնտի :
Առաքելանց Մարգար և Մարտիրոս աղայք :
Արայճեան մահտեօի Մարգրիտ աղա :
Արթինօֆ Անտօն աղա :
Արդանեան Ստեփան Պէյ :
Բարսղամեան Յովսէփ աղա :
Բարեղեան Ստեփան աղա :
Գարբիէլեան Մկրտիչ աղա :
Գալբաղճեան Ճանիկ աղա :
Գալուստեան Ղաղարոս աղա :
Գայեղդեան Յարութիւն աղա :
Գապարաճեան մահտեօի Գաբրիէլ աղա :
Գարակեօյեան Յովհաննէս աղա :
Գարակեօյեան Միքայէլ աղա :
Գաբրիէլեան Գէորգ աղա . (2 օրի .) :
Գաբրիէլեան Յարութիւն աղա :
Գաբրիէլեան Գալարեթի աղա :
Գաբրիէլեան Համբարձում աղա :
Գաֆաֆեան Յովսէփ աղա :
Գրիգորեան Սիմօնիկ աղա :
Եսաթմաճեան Աւետիս աղա :
Երզնգեան Պօղոս աղա :
Երամեան Գէորգ Պէյ . (3 օրի .) :
Երանեակ վարժուհի Սերովբեան :
Եօրտմեան Կարապետ աղա . (2 օրի .) :
Զարարեան Գէորգ աղա Կեսարացի :
Իսմիլեան Գալուստ աղա :
Թաղարեան մահտեօի Բուբէն աղա :
Թաղարեան վրժանէս աղա Ժամագործ :
Թաշի պաշի Յարութիւնեան Առաքէլ աղա :
Թաշի պաշի Վարդանեան Տաթն աղա :
Թիլեաթեան Կարապետ աղա :
Իսխաղաշեան Աստուր աղա :
Խորպէլեան Ստեփան աղա :
Իւթիւճեան Կարապետ աղա :
Իւզաբեթեան Դադարեթ աղա :
Խաչատուրեան Գ. մահտեօի Գաբրիէլ աղա :
Խաչատուրեան Մկրտիչ աղա :
Խարբէրդի Յարութիւն աղա Սամուէլեան :
Կիւլպէնիկեան Աբէլ աղա :
Կիւլպէնիկեան մահտեօի Կիւլպէնիկ աղա :
Կիւլպէնիկեան Կիւլպէնիկ աղա Կեսարացի :
Կիւլպէնիկեան մահտեօի Սերաբէ աղա :
Կիւմիւշեան Համբարձում աղա Կեսարացի :
Կիւմիւշեան Յովհաննէս աղա :
Կիւրճեան Սահակ աղա :
Հաճեան Խիչնիտէր աղա :
Համամ ճեան Մարգրիտ Էֆէնտի :
Հարենց Յօհան աղա :
Հարենց մահտեօի Աբրահամ աղա :
Հիւնքեար պէշեանեան Սողամն Էֆէնտի :
Ղաղարոսեան մահտեօի Խաչիկ աղա :
Ղաղարոսեան Քրիստոստուր աղա :

Ղաղարոսեան Սահակ աղա :
Մաղուրեան մահտեօի Մարգրիտ աղա :
Մաղմանեան մահտեօի Մարգրիտ Խաչիկ :
Մանուկեան Մանուկ աղա :
Մանուկեան Յովհաննէս աղա :
Մանուկեան Սեմեթիմ աղա :
Միթիմարեան Միաբանութիւն 'ի Վէնետիկ :
Միթիմարեան Միաբանութիւն 'ի Վիեննա :
Միստիքեան Խաչատուր աղա :
Միստիքեան Վարդէրես աղա :
Միքայէլեան Սամուէլ աղա :
Միւսպահճեան Մանուկ աղա . (2 օրինակ) :
Մոսիկեան Յակոբ աղա :
Մուրատեան Գէորգ աղա :
Յակոբեան Պօղոս աղա :
Յովսէփեան Կարապետ աղա :
Նաթանեան մահտեօի Համբարձում աղա :
Ներսէսեան Գրիգոր աղա :
Նիկիպոսեան Պետրոս աղա :
Նորատուճեան մահտեօի Գրիգոր աղա . (2 օրի .) :
Նորատուճեան Յակոբ Էֆէնտի . (2 օրի .) :
Նորատուճեան Սիմօնիկ աղա . (2 օրի .) :
Շահաւէտեանց ընկերութիւն Սեբաստիոյ :
Շամսամեան Աւետիս աղա :
Տիկէրիչ Մարգրիտ աղա :
Շապէրթիմեան Գրիգոր աղա :
Շայեան Պաղտատար աղա Բիւնիկեանցի :
Շայեան Մկրտիչ աղա Բիւնիկեանցի :
Չրաճեան Մարգրիտ աղա :
Չրաբեան Մէլքոն աղա Արապկերցի :
Չօրբեան Մանուկ աղա :
Չօլանեան Ղաղարոս աղա :
Պալեան Մարգրիտ Պէյ :
Պալեան Անտօնիկ Պէյ :
Պալեան Յակոբ Պէյ :
Պալապեան մահտեօի Խաչատուր աղա :
Պարտիզանեան Աւետիս աղա :
Պէյլէրեան Խաչարի Պէյ :
Պէրպէրեան Մարգրիտ աղա :
Պէշիկեան Միքայէլ աղա :
Պէշիկեան Գէորգ աղա :
Պօղոսիկեան Մարգրիտ աղա :
Պոյաճեան Սիմօն աղա :
Սաղապեան Աւետիս աղա . (2 օրինակ) :
Սանուց ընկերութիւն Իսխաղա :
Սարաֆ Յակոբ աղա :
Սերովբեան Տաթն Էֆէնտի :
Սերովբեան Յարութիւն աղա :
Սեֆէրեան Նշան Էֆէնտի :
Սեֆէրեան Յարութիւն աղա :
Սեֆէրեան Յարութիւն աղա :
Սեֆէրեան Յարութիւն աղա :
Սուրբանեան Յովհաննէս Էֆէնտի :
Ստանբուլեան Կարապետ և Բարսեղ աղայք :
Ստեփանեան մահտեօի Մկրտիչ աղա :
Վարդանեան Աբրահամ աղա :
Վարդապետեան Գրիգոր աղա :
Տամաթեան Յակոբ աղա :
Տամաթեան Աբրահամ աղա :
Տատեան Յ. Առաքէլ Էֆէնտի :
Տատեան Յ. Առաքէլ Էֆէնտի :
Տատեան Պ. Մկրտիչ Պէյ :
Տատեան Յովհաննէս Պէյ :
Տատեան Յ. Ներսէս Էֆէնտի :
Տատեան Յ. Նալեհ օրիորդ :
Տատեան Պ. Սիմօն Պէյ :
Տերպենց պատուելի Յովհաննէս աղա :
Տողամաճի պաշի մահտեօի Գաբրիէլ աղա Բէմաճեան :
Տօնեան Յակոբ Էֆէնտի :
Բէնիկեան Մկրտիչ Պէյ . (3 օրի .) :
Բէնիկեան պաշի մահտեօի Մկրտիչ աղա :
Փանտեան Գէորգ աղա :
Փախապեան Գէորգ Էֆէնտի . (2 օրի .) :
Փէշաղմաճեան մահտեօի Միքայէլ աղա :

ԶԱՐԲՈՐԴ՝ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 4.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՊՐԷԼ 30.
1869.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն., Բ. Ա. Ն. Ա. Ս. Ի. Ր. Ա. Կ. Ա. Ն. ԵՒ Գ. Ր. Ա. Գ. Ի. Տ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Գ Ա Յ Ի Ն Կ Ր Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն (*)

Ե.

Հ Ե Տ Ն Ե Ի Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ՆԱԽԸՆԹԱՅ ԳՐԱԽՆԵՐՈՒՆ ՄԵՂ ԽՈՒ
սածնե՛րէն կը հետեւի, որ քրիստոնէա-
կան դաստիարակութիւնը հասարակաց
վարքը կը կենդանաւորէ, քաղա-
քական և ընկերական կեանքը կը բար-
ւոյնէ, ազգայնութիւնը կը վերահաստատէ
և զարմանալի կերպով ժողովուրդը կ'ա-
ռաջնորդէ մտաւոր զարգացման: Կը
հետեւի նմանապէս, որ քրիստոնէա-
կան դաստիարակութեան եռանդը կը
բազմապատկէ և կը կանոնաւորէ դրո-
ւոյները, կը բաղդարացնէ ուսուցիչնե-
րու և ուսանողներու աշխատանքը, և ՚ի

մանկութենէ կ'սկսելով մարդը իր մեծ
նպատակին գիմերը: Ժողովրդի ա-
մենամեծ կարօտութիւնը լոյսնե-
լու համար հարկ է ուրեմն քրիստոնէա-
կան դաստիարակութեան վրայ մեծ մը-
տադրութիւն դարձնել: Իրաւ է որ պա-
կաս են հզօր բաղաւկներ այս բարոյա-
կան մշակութեան համար, իրաւ է
որ խաչի ճշմարիտ աշակերտները սա-
կաւարթիւ են, բայց այս եւս խոստո-
վանելի է, որ սակաւարթ ճշմարիտ
քրիստոնէացիք աւելի շատ բան կա-
րող են առնել, քան թէ թերահաւատ
ներու ահագին բազմութիւնը: Վա-
սըն ղի, մի հատ ճշմարիտ քրիստոն-
էայն մի կատարեալ ջատագովութիւն
(Apologie) է քրիստոնէութեան, վասն ղի

(*) Հարունակութիւնը տես թիւ 3:

Ճշմարիտ քրիստոնէի լոյսը շատ մօր-
դիկ կարէ լուսաւորել : Արբ Աւետա-
րանի լոյսը փայլի հիմնուած դպրոցնե-
րուն մէջ , ուսանողաց և ուսուցչաց
վարույ և բարույ մէջ , շարագրուա-
ծոյ և մատենագրարանայ մէջ , իսկոյն
քրիստոնէական դատախարակութիւնն
կը ճանաչուի ժողովուրդին մէջ իր քաղ-
ցրդ պատուներով փարիսականութիւնը
կը վերանայ և ճշմարտութիւնը կը յաղ-
թանակէ :

Նախնի թաց գլուխներուն մէջ քրի-
ստոնէական դատախարակութեան կա-
րևորութիւնն պարզելով ասացինք , որ
սոյն դատախարակութիւն անհրաժեշտ
պարտաւորութիւն է ամեն անհատի
համար , հետևապէս բաւական չեն մի-
այն մասնաւոր դպրոցները , այլ իւրա-
քանչիւր գերդաստան պէտք է որ իս-
կապէս քրիստոնէական դատախարա-
կութեան դպրոց լինի : Վասն զի , գեր-
դաստանի մէջ է ընկերական կենաց
երջանկութեան կամ ապերջանկու-
թեան հիմնը , ընտանեկան յարկէն է
որ կ'օրհնուի կամ կ'անիծուի , կը փա-
ռաւորուի կամ կը նախադուրի քաղա-
քական կառավարութիւնը և ուր ըն-
տանեկան կեանքը բարեկարգ չէ , բը-
նաւ չընայ այն տեղ քաղաքական բա-
րեկարգութիւն : Արբ գերդաստանը
անդատախարակ է , գալրայներու տա-
ռապանքը բաղմնադատիկ է . վասն զի
մանկան դպրոցէն ստացած բարոյա-
կան դրամագլուխը գերդաստանի մէջ
կը վառնուի : Ստածեցէք միանգամ ,
թէ ինչ դժբաղդութիւն է՝ մի ձեռ-
քով ստանալ , միւսով կորուսանել ,
դպրոցէն քաղել , գերդաստանի մէջ
ցրուել :

Իսկոյն չըզիտէ , որ անդատախա-
րակ ժողովրդի մէջ բոլոր դպրոցներն
այս անպողտութե մէջ կը տարուբերին :
Աւերմն հարկ է դատախարակել ոչ մի-

այն մանուկները , այլ գերդաստանի հալ-
րերը , չափահասները , ազգը , և այս մեծ
ջանքն է , որ կարող է մեծ արդասիք յա-
ռաջ բերել , և միայն քրիստոնէու-
թիւնն է որ կը պատուիրէ բնաւորու-
թիւնները աղնուացնել , չափահա-
սներու մէջ նոր սովորութիւններ ըս-
տեղծել և դէպի մանկութիւն հրա-
ւիրել այն մարդիկը , որոնք ազգէն
ծերացած են : Քրիստոնէութիւնն է
միայն , որ օրինական Նիկիոյ իմաստերուն
վերստին ծնունդ կը պատուիրէ : Այն
այն քրիստոնէութեամբ է , որ մարդիկ
երկրորդ ծննդեամբ կը ծաղկին , ինչպէս
այն ծառերը , որ աշնան ժամանակ
գարնան ծիծաղկոտ յատկութիւններ
կը փայլեցնեն : Քրիստոնէութիւն է մի-
այն , որ կը վերածէ հոգին դէպի իւր օ-
րորցը , կրկնել կուտայ կեանքը և վե-
րստին կըսկսի եղանակաց շրջանաւոր-
ւել և երկրորդ մանկութեան երկրորդ ե-
րիտասարդութեան կը բերէ : Այս զո-
րութիւնն , որ սուրբ Ղրքի մէջ է , մի-
այն սուրբ Ղրքով կարող ենք գործա-
դրել : Սուրբ գիրքը և իւր պատուե-
րները կը դատախարակեն այն հասակն
անգամ , որուն համար դուքսն անհը-
նաբին է ուրիշ դատախարակութիւն :
Սուրբ Ղրքով միայն ազգի բաղմնութիւ-
նը կարող է հասնիլ բարձր , հաստատ
և կենդանի բարոյականութեան : Իւ-
կարող ենք համոզուիլ որ ժողովրդի մէջ
բիւրատպատիկ աւելի կրօնական դիւ-
րացումն (Susceptibilité) կայ , որուն աշ-
խարհային մարդիկները վարժած չեն
հաւատալու : Հատ անգամ փորձուած
է , որ քրիստոնէական արթուն հովիւ-
ները միանգամ զարթոյնանալով ժող-
վրդի մէջ Ս. Գրոց ուսման եռանդը ,
տեսեր են , որ ժողովրդի մէջ արձա-
ծուեր է միանցադ քաղց և ծարաւ ար-
դարութեան համար : Աստուածաշնչի
այս փրկարար ազդեցութիւնը գգալով

մըջափ ցաւ է մեզ համար, որ կը տեսնենք մեր աչքով, որ մեր մանուկները, այն բանական և անմահ արարածները քրիստոնէական դաստիարակութենէ զուրկ կ'աճին մոլութեան, չարագործութեան և վայրենիութեան համար, կ'աճին կը զորանան ֆիզիքայէս, առանց բարոյապէս զօրանալու, և այսպէս հասարակութեւն որդեր կը պատրաստուին: Սենք քրիստոնէայ ենք, և այս բաներու վրայ խիստ ուշի ուշով պարտինք խորհիք Պարտինք Սահակայ և Սեորոբայ ժամանակները մեր միտքը բերելնոցա թողած անմահ աւանդ Ս. Գրքը տպագրել բազմաթիւ օրինակներ և քրիստոնէական դաստիարակութիւնը հիմն դնել մեր Ազգի վերակենդանութեանը յառաջադիմութեանը և երկրաւոր ու երկնաւոր երջանիութեանը: Պէտք չէ յուսահատինք և ոչ մի արգելքէ, պարտինք աշխատիլ, որ զօրանանք, վասն զի Աստուած անաշխատ ազդերուն և անհատներուն զօրունի չտար: Եղբայր նշանաւոր զօրական մի ասած է թէ՛ Անկախիւր գաղղիներէն բառ չէ. օրջափ աւելի երաւամբ քրիստոնէական բառ չէ: Որչափ աւելի պարտական է ստել մեր Ազգը, որ Անկախիւր քրիստոնէական բառ չէ, վասն զի իւր 19 դարեան քրիստոնէութեան մէջ անթիւ անկախիւրներ տեսած է հնարաւոր եղած քրիստոնէութեան շնորհիւ: Ո՞վ կ'որոգէր դու չակել երբեք, թէ Հայոց Ազգը կարող էր դիմանալ այնքան բռնութեանց և հալածանաց կարկուտներուն, զորս դուրերը տեղացին իր վրայ. սակայն դիմացաւ իր միակ քրիստոնէութեան շնորհիւ, եւ այսօր իրբեւ պատմական սքանչելի երեւոյթ մի կ'ապրի տակաւին աղգաց մէջ: Կամիմք տեսլ, որ քրիստոնէութիւնը պահպանած է եւ կարէ պահպանել և զօրայնել մեր Ազգը, եթէ Զանանք դաստիարակել ըզմեզ քրիստոնէութեան մէջ, ճշմարիտ և կենդանացողիչ քրիստոնէութեան, և ոչ թէ վարիսականութեան կամ տգիտական խղճութեան: Տպագրութիւնը տակաւին չը գտնուած՝ մեր անմահ Աշխիւրքը Սուրբ Գրոյ ձեռագիր օրինակներով ճոխացուցած էին մեր հայրենիքը, որոց բազմաթիւ մնացորդները տակաւին կը տեսնուին շատ տեղ օրջափ պարտաւոր ենք մենք ուրեմն դիւրահաս առնել ամենուն Սուրբ Գրքը, մինչդեռ տպագրութիւն ունինք և տպարան:

Ամիսփերով մեր խօսքը կը կրկնենք մի անգամ ևս, որ եթէ քրիստոնէական դաստիարակութիւն հիմն լինի մեր դըպրոցներուն, խիստ արագ արագ կը ծաւալի մեր մէջ ժողովրդային կրթութիւնը: Այս վտեմ կէտը կը նշանակենք հրապարակաւ և աղգային կրթութեան վաւաքողներուն կը թողունք խորհիլ և արդիւնաւորել մեր կողմէն այս միայն աւելցնելով իրբեւ բուն հետեւութիւն մեր գրուածոց թէ՛ դաստիարակութիւնը կարեւոր է թագաւորին իւր գահին վրայ և գործաւորին իւր աշխատանաց մէջ. կարեւոր է կանանց, վասն զի նոցա ձեռքն է մանկանց տպագրան. կարեւոր է ժողովրդին, վասն զի հայրենեաց բաղքը ժողովրդի դաստիարակութեն կախուած է. կարեւոր է բովանդակ աշխարհին, վասն զի դաստիարակութեան մէջ է մարդկային Ազգի երջանիութիւնը, վասն զի դաստիարակութեան մէջ ծածկուած է մարդկային սեռի բարօրութեան և կոտորելագործութեան մեծ խորհուրդը:

Օ.

ՈՒՍՈՒՑՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Ուսուցչական դպրոցի կամ վար-

ժապետանոցի կարեւորութիւնը զգալի եղած է մեր Ազգին մէջ. Տաճկաստանի լուսահոգի Ռուստամեան խորհրդոյ 1865 ին հրատարակած Տեղեկագրոյն մէջ այս խօսքերը կը կարդանք. «Լըրիւրողական վարժարանները իրենց համար դասաւանդներու պէտք ունին, այս դասաւանդներն ալ պատրաստուելու համար՝ Բարձրագոյն վարժապետանոցի մը, բարձրագոյն վարժապետանոց մ'ալ դարձեալ բարձրագոյն ուսմանց վարժապետներու, ո՞ր թէ՛» «Օրինաւոր վարժապետներու թիւը աճեցնելու համար պէտք է որ Ազգն ունենայ վարժապետանոցներ, բայց ունեցած վարժապետները շահելու միջոցներ ալ պէտք են» : Ամանորինակ առաջարկութիւն մի եւս կը կարդանք 1867 ին Ռուսաստանի մէջ հրատարակուած Ազգային Իրիւթիւն անուամբ տեսարակին մէջ : «Բայց մեզ առաւել հարկաւոր է բարեկարգել մեր ազգային ուսումնարանների կառավարութիւնը այն հիմքերի եւ հաստատանների վրայ, որ կառուցել է մեր ժամանակի դաստիարակութեան գիտութիւնը, և կազմել վարժապետական Դպրոցներ, բարեկարգելով մի և նոյն ժամանակ հասարակ դպրոցները, բայց այնպէս որպէս կարգադրած և բարեկարգած են Վերմանիայի, Հելլենցիայի, Բելգիայի, Դանեմարգայի, Նիդլանդի և Գրանսայի դպրոցները : Այս անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը դարման անող և վարժապետական դպրոցներ կանոնաւոր կերպով հիմնող կաթողիկոսը, Ս. Սեբաստիոն հետ կը յիշուի ազգային երախտագէտ յիշողութեան եւ ազգային պատմութեան մէջ» :

Այս երկու գրաւոր առաջարկութեանց զատ մենք կարդացած ենք ուրիշ առաջարկութիւններ եւս և ներկայ եղած ենք զանազան խորհուրդ-

ներու վարժապետական դպրոցներու կարեւորութեան մասին, բայց այն երկու առաջարկութեանց յիշեցընելն եւս բաւական են ցոյց տալու, որ թէ՛ Տաճկաստանի և թէ՛ Ռուսաստանի ազգայինք զգացած են արդէն ուսուցչական դպրոցներու կարեւորութիւնը, այսու տարբերութիւն միայն, որ Տաճկաստանի ուսումնական խորհուրդը կը յուսայ Տէրութեան ձեռքով պատանիներ ուղարկել ի Փարիզ և այս կազմել ազգային վարժապետանոց. իսկ Ռուսաստանի հայը կաթողիկոսէն կը յուսայ. բայց մենք ուղղակի Ազգը պարտաւոր կը համարինք այս մեծ դործոյն վրայ խորհելու և արդիւնաւորելու : Ուղղակի Ազգը պարտաւոր կը համարինք, վասն զի հաստատ համազուած ենք որ Ազգը միայն իր զօրութեանց և աշխատանքէն կարէ յուսալ յառաջագիմութիւն և վերակենդանութիւն, և ոչ այլուստ : Վասն զի ժողովուրդն է որ Տէրութի կը կազմէ, և Ազգը՝ կաթողիկոսութիւն հետեւապէս և ընդհանուր Ազգին կ'ուղղենք մեր ներկայ առաջարկութիւնը :

Չենք ուղեր երկար փաստերով հաստատել թէ մեր Ազգին մէջ վարժարաններ աւելի կան, քան թէ վարժապետներ : Չենք ուղեր երկարորէն տպացուցանել թէ՛ ուսուցչութիւնը ոչ իր վսեմ նշանակութիւնն ունի մեր Ազգին մէջ և ոչ իւր արժանաւորներ կոչացուցիչները : Չենք ուղեր, վերջապէս, այս մասերուն վրայ երկար խօսիլ, վասն զի աչք ունեցողները արդէն կարող են տեսնել : Այլ միայն համառօտիւ ուսուցչական պաշտօնի վերամութիւնը առաջ բերելով ընթերցողաց կը թողունք իմաստասիրել, թէ ինչ խոր անդունդ կայ դաստիարակութեան պաշտօնի և մեր ազգային ներկայ դաստիարակաց մէջ, չը հաշուե-

լով քանի մի հազուադէպ բացառութիւնները :

Սի գերմանացի նշանաւոր մօնկաւարժ (pédagogue) կ'առէ թէ. «Ուսուցչին հարկ է ունենալ գերմանացու առողջութիւնը, Լեօնգի սրամտութիւնը, Կէպէլի զգացմունքը, Պետտարցիի եռանդը, Տէլիի պարզութիւնը, Օլպրմանի պերճախօսութիւնը, Լէյբնիցի գիտութիւնը, Սիլրաւի իմաստութիւնը և Քրիստոսի սէրը » : Լեօնգ, Լէյբնից, Սիլրաւ և այլք այնպիսի մարդիկ են, որ մարդկային ազգի մաւաւոր եւ բարոյական զարգացման պատմութեան մէջ համաշխարհական համբաւ տոյցած են : Իսկ Քրիստոս՝ Մտած է : Ուրեմն թէ ի՞նչ քան մեծ պաշտօն է ուսուցչական պաշտօնը, այս տեղէն խիստ դիւրին է մակարեբել : Ուսուցիչը պարտական է իւր ժամանակակից յառաջադիմութեանը առաջնորդ լինիլ, որ առանց ժամանակի ընդհանուր հոգին իմանալու՝ անհնարին է : Ուսուցիչը պարտական է մանկաւթիւնը առաջնորդել ի բարին, ի կատարեալն եւ ի ճշմարտն, որ առանց բարի, կատարեալ և ճշմարտ սէր լինելու՝ անհնարին է : Ուսուցիչը պարտական է դատաւարակութեան դիւրին եղանակաւ կատարել իւր պաշտօնը, որ առանց դատաւարակութեան վրայ գրուած ընտիր խորհուրդներուն ծանօթ լինելու՝ անհնարին է : Ուսուցիչը պարտական է ի նկատման ունենալ երկրի և ազգի ամեն հանգամանքները և մանկանց իւրաքանչիւր բնաւորութիւնը, որ առանց խորին հրմտութեան և աջալուրջ մտադրութեան՝ անհնարին է : Վերջապէս, ուսուցիչը պարտաւոր է նախ առնել և ապա ուսուցանել : Առանց այս պայմաններուն ուսուցչութիւնը մի լիկ հնչիւն է, որ նշանակութիւն չունի : Վատախարա-

կութեան պատմութիւնը կ'ուսուցանէ մեզ, որ մինչեւ ցայսօր շատ կանոններ գրուած են, շատ եղանակներ հնարուած են և շատ յորդորներ խօսուած են, բայց միանգամայն խոստովանուած է միշտ որ ամենէն մեծ կանոնը եւ եղանակը՝ ուսուցչի անձնաւորութիւնն է : Եթէ ուսուցչի անձնաւորութիւնը մեղած է դատաւարակութեան նկատմամբ, մեղած է հետեւապէս ամենայն ինչ : Մտածեցէք միանգամ, որ ուսուցչի ինամոցը յանձնուածը ոչխարի հօտ չէ եւ ոչ այծերու երամակ, այլ հոգիներ, որոց զարգացման և ուղղութեան առաջնորդ պարտ է լինիլ ուսուցիչը :

Մտածեցէք միանգամ, թէ ի՞նչ մեծ պաշտօն է այս, և մի կարեկից ահաւարկ ձգեցէք մեր ազգային ուսուցիչներու անձնական արժանաւորութեան և կացութեան վրայ, և այնուհետեւ կարող էք հասկանալ թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է մեր ազգային կրթութիւնը : Մինչդեռ Մզի մէջ գտնուած ամենէն հանճարաւոր, ամենէն սուաբնիւ, ամենէն լուսաւոր ու մեծ անհատները պէտք է որ լինէին ազգային կրթութեան առաջնորդները, ընդհակառակն նոյն վեմ պաշտօնը մեծ մասամբ ամենասակար անձանց ապստան եղած է : Ոչ Մզը տակաւին գլխահատած է օրինաւոր ուսուցչի արժանաւորութիւնը եւ արդարապէս վարձատրած, և ոչ ուսուցիչները միտաբերած են թէ՛ ի՞նչ մեծ պաշտօն է իրենց պաշտօնը : Մզի կողմէն անբաշտաւորութիւնը և ուսուցչաց կողմէն յուսահատութիւնն ու անտարբերութիւնը այնքան նուաստացուցած են դատաւարակութեան վսեմութիւնը, որ գոգցես անարգ պաշտօններու կարգը դասուած է : Մենք որ անխորաբար կը կոչուի կամ կը մղուի այն պաշ-

տօնը վարելու, որուն վրայ գուցէ երկու ժամ արթուն խղճմանօք խորհած չէ: Այն ամենամեծ սխալմունքէ կարծել թէ ամեն կարգացող, ամեն դրափէտ եւ նա եւ ամեն գիտնական կարող է ուսուցանել կրթել և դաս տխարակել. վասն զի դաստիարակութիւնն ինքնին մի առանձին գիտութիւն է, որուն ամեն մարդ ընդունակ չէ, որուն համար խիստ մեծ ջանք և պատրաստութիւն հարկաւոր է: Վենա մեծ սխալմունք է կարծել թէ մեր դպրոցները կարող են յառաջադիմել այն ուսուցիչներու ձեռքով, որոց մեծ մասը դաստիարակութեան այլ բէնն անգամ ուսած չեն:

Երդ՝ այս մեծ սխալմունքը ուղղելու համար անհրաժեշտ հարկաւոր է դնել առ այժմ երկու վարժապետական դպրոցի հիմն դնել, մէկը Կ. Պօլսոյ մէջ և միւսը՝ Թիֆլիզի: Հարկաւոր է ամենայն իննամիկ սոյն դպրոցներու համար ուսուցչապետներ ընտրել, որոնք յայտնի են իրենց դաստիարակական հմտութեամբ եւ առաքինութիւն: Հարկաւոր է երկրորդական դպրոցներու ուսմունքները և գիտութիւնները աւարտած աշակերտներէն ամենէն ուշիմները, ընդունակները եւ օրինակելի վարք ու բարք ունեցողները ընտրել վարժապետական դպրոցը ընդունիլ և ուսուցչութեան պատրաստել: Այս գեղեցիկ սկզբնաւորութենէն կախուած է մեր աղգային յառաջագիմութեան հաստատուն սկզբնաւորութիւնը, և այս մասին աղգային ամեն անհատ պարտական է չընտանել իւր յետին բնիսն անգամ: Հարկաւոր են մեզ վարժապետական դպրոցներ, վասն զի Ազգը վարժապետներ չունի. վասն զի վարժապետաց պակասութենէն է զխաւորապէս, որ դպրոցները ակնկալեալ արդիւնքը չեն մատակարարեր:

Երկրորդ Վարժիչ: Եւ, ըստ մեզ, ամենեւեւն դժուարին չէ վարժապետական դպրոցի սկզբնաւորութիւնը, վասն զի եթէ միայն արդոյ փանստեանի շնորհիւ սակաւ ժամանակի մէջ կարող է Ազգայեան վարժարանը գոյանալ, միթէ դժուարին է ամբողջ Ազգի համար դնել երկու վարժապետական դպրոց հիմնաւորել, մէկը Ռուսաստանի մէջ և միւսը Տաճկաստանի: Վենեւեւն դժուարին չէ, եթէ աղգայնոց մօքերը, սրտերը և կամքերը միանան այս շահաւէտ գործոյն արդիւնաւորութեան մասին: Աստուած և բնութիւն կը հրաւիրեն զմեզ մշակել, շինել, ստեղծել, յաղթել եւ կաթալ, կրակով, հանճարով, բազուկներով և կը հրաւիրեն առհասարակ ամեն մարդ առանց բացառութեան, վասն որոյ և մենք ուսուցչական դպրոցաց հիմնադրութեան կարեւորութիւնը կ'առաջարկենք ամեն Հայու, որ աղգային յառաջադիմութեան վրայ խորհելու միտք ունի և ապագայ սերունդի երջանկութիւնը զգալու սիրտ:

Այսպիսի առ այժմ, բայց եթէ հարկը պահանջէ ամենայն սիրով կը խտտանանք ուրիշ անգամ ուսուցչական դպրոցի անօրինական պաշտամանց, դասական առարկայից եւ վարչական կանոնաց վրայ ընդարձակօրէն խօսիլ ըստ չափու մեր կարողութեան:

Այս հետեւեալ գրուածքը Կարկաթայէն զրկուած է տպագրելու թախանձանօք:

Ռեդակցիան ժողով ինչ ոչ հրատարակեալ է լազիք, Անգղիականի ի մեր խորհմանալ բարեւոյ:

Կարողութիւնք մտայ և հնգեքին զգայարանք՝ յետ բազմիցս ի զուր դանդատելոյ ի ծածուկ զընկալաւոր:

Թե՛նէ և զսչ արդարացի կառավարու-
թե՛նէ հասարակաց իշխանի իւրեանց
մարդոյ, ՚ի վերջոյ առաջագործեցին գու-
մարիլ ՚ի ժողով մի, առ ՚ի քննել զնե-
ղութիւն և զվիշտ իւրեանց և հնա-
րել դարման ինչ առ այնս :

Այնպէս իմացական կարողու-
թիւնն՝ կոչեցեալ դատումն մտաց՝ կա-
լաւ զաթոռն, որ և յետ ինչ ինչ յա-
ռաջաբանական ծանօթութեանց, կար-
գաց յանուանէ զՆիդըն, առաջի գը-
նել ժողովոյն զգրկանս իւր : Այնպէս
կացեալ նորա իսկոյն՝ այսպէս սկիզբն
եդ բանից իւրոց .

«Այսպէս պարոն, պաշտօնն զոր
պատիւ համարիմ անձին կատարել է
որպէս քաջ գիտէ՝ գոյ վերակացու
բարոյականութե՛ն կամ Վե՛նետոր տեսառն
մերոյ (մարդոյ) : Պարտիմ ուսուցանել նը-
մա զօրէնսն որով հարկ է նմա ընթանալ
ցուցանել նմա զզանազանութիւն բա-
րոյ և չարի, միեմտաբեւ զնա յորժամ
գործէ՝ զբարի ինչ, և յանդիմանել ՚ի
գործելն զչարիս, և միշտ ամենայն ու-
շի ուշով կատարեմ զայս գիւտարին
պաշտօն առանց իրիք վարձու : Իայց
գու հարց՝ Թէ արդեօք զիմիդ վարի
ընդ իս տէր մեր ՚ի տրիտուր այսորիկ :
Հաւատա, զի փոխանակ երախտագէտ
գոյոյ նորա սակս բարի խրատուց եւ
խորհրդոց իմոց, մերժէ իսպառ զայնս,
և յորժամ անհնար լինի նմա չանսալ
բանից իմոց, կափուցանէ զսեղիս իւր
և մանաւանդ բազմիցս իսկ ափիբե-
րան առնէ զիս . այլ մինչ այնու ևս չը-
կարէ լուցուցանել զիս, ջանայ քուն
Թմրութեան արկանել զինեւ պէսպէս
վատթար և արբեցուցիչ գեղովք : Այն-
չափ արհամարհանօք ատէ՛ զխրատ իմ,
զի միշտ որչափ հնար է՝ խորշի և ջա-
նայ հեռի կալ յինէն, և գեղմնի յոյժ
յորժամ յանդիմանեմ զնա . և միով
բանիւ՝ վարի ընդ իս իբրեւ ընդ չա-

րակամի կամ ընդ սխերիմ Թնամուց
ուրուք : — «Իայց գու ոչ երբեք վրէժ-
ինդիր լինիս ՚ի նմանէ Կ . եհարց ցնա
Աթուակալն : — «Անշուշտ, որովհետեւ
պարտք համարիմ անձին, որպէս եւ
արդ իսկ յիշատակեցի, ոչ միայն խրա-
տել՝ այլ և սանձել և յանդիմանել
զնա : Յորժամ արժանի դատի նա այդ
պիտեաց, չինայեմ բնաւ նեղել զնա խը-
թանօք յանդիմանութեան անձին, և
կամ յաղթել զնա գաւազանաւ կա-
րեկցութեան, բայց զայս առնեմ ոչ
ոխակալութեան կամ ՚ի կրից ատե-
լութեան բորբոքեալ, քաւ և մի լիցի,
այլ միայն բարեմտութեամբ և ՚ի շահ
օգտի նորա, և յորժամ վնասեալ տա-
գնապի նա, հաւատա ինձ, զի ես ըզ-
գամ զայն ոչ սակաւ քան զնա, և ար-
դարեւ ոչինչ առաւել զուարճացու-
ցանէ զիս, քան տեսանել զնա յար-
ուրախ և յանդորր վիճակի, և զբա-
ղեալ ՚ի գործս բարեաց, քանզի յայն
ժամ ոչ այլ եւս ստիպէ ինչ զիս ՚ի
գործ գնել զխթան իմ, կամ յանդի-
մանել զնա Կ :

Խիղճն առեալ զնիստ իւր, Յիշո-
ղութիւնն կամ Վիտքն յարուցեալ ըս-
կաւ այսպէս խօսիլ . — «Պաշտօն ծա-
ռայութեան իմոյ, որպէս յայտ է
Գերապատուութեան ձերում, այն
ստորագոյն է քան զյարգոյ Անդամոյդ
ժողովոյս՝ որ արդ իսկ խօսեցաւ, այլ
դոյն իսկ խիղճն ինքնին կարէ վկայել,
զի է այն մի ՚ի յոյժ կարեւորաց . այն
այնչափ կարեւոր՝ մինչ զի առանց այնր
անհնար է զիւրն ընուլ պաշտօն ըստ
կարգի : Իմ պարտք են յուշ ածել
տեսառն մերոյ զանցեալն, զամենայն
զոր ինչ տեսեալն է՝ լուեալ ընթերցեալ
և գործեալ, եւ առանց ձեռնառուութեան
իմոյ չկարէ մտաբերել անգամ
զմայրենի լեզու իւր, և կամ զդէմս
և զանուանս զաւակաց իւրոց : Համ-

բարեմ և դենմ ՚ի պահեստի վասն նորա որպէս յարկեղ միում՝ զամենայն որ զբաղեցուցանէ զնա, և որ պիտանի է նմա, զամենայն տեսակս գիտութեանց և զպէսպէս փորձառութիւնըս, եւ այնպէս ժիրաժիր ծառայեմ հրամանի նորա՝ զի միշտ կամ ՚ի պատրաստի յանձնել նմա ՚ի կետին զինչ ինչ և խնդրեսցէ ՚ի պարունակելոց անտի ՚ի շտեմարանի իմում: Արդ՝ չներհակիմ ես ինչ առ այս, զի տէր մեր հաճի ՚ի կիր առնուլ զիս իբրեւ զշտեմարան ինչ, և ոչ իսկ գանգատիմ վասն մեծի քանակութեամբ մթերացն, զորս յանձնէ ինձ ՚ի պահպանութիւն, այլ մանաւանդ՝ ընդ հակառակն որչափ և համբար իմ լի է, այնչափ եւ հաճիմ ընդ այն, միայն թէ պարունակեալքն ՚ի նմին իրապէս աղնիւք իցեն և պիտանիք: Բայց տհաճութիւն իմ, գանգատ՝ և վիշտ՝ այս ինչ է, զի տէր մեր գրեթէ արարեալ է զիս գլխաւոր իբր համբար ցնցոտեաց, կամ ըստ եւս ասել ընդունարան աղտեղութեանց եւ ամենայն սոճալի իրաց: Տարիամ և փափագիմ յոյժ՝ տեսանել զշտեմարան իմ լցեալ գերադոյն ուսմամբ և պիտանի գիտութեամբ, բարեւալ բանիւք և արժանի գործովք, այլ տէր մեր փոխանակ տարւոյ ինձ գանձել զայսպիսի բաւադոյն իրս, չարունակաբար գիզէ՝ կուտէ յիս զամենայն տեսակս գարշելեաց, զվաթար մտածութիւնս, զանպարկեշտ բանս և զամենայն գործս չարեաց: Չէ այս աւելիրաւութիւն անտանելի և զսկանք մեծ: Գրեթէ սրբապղծութիւն իմն համարեսցի առնել զպարտ իմն՝ գիշնտուն, զեկեղեցի մի՝ թատրոն, կամ զթանգարան ինչ աղնիւ՝ կըրպակ հատաւաճառաց: Սակայն սոքա միայն տկար բացատրութիւնք են տակաւին անշքացեալ վիճակի իմում

յոր արկեալ է զիս տէր մեր: Աւստի, իցէ ինչ տեղի զարմանաց, յարգոյ Տեաք, թէ յառաջ մատուցեալ այսպիսի զօրաւոր բանիւք առաջի առնեմ ձեզ զգանգատանս իմ և հնարս խնդրեմ բժշկութեան վշտաց իմաց:

Ո՛կնի սորա յարեալ Արեւակալութիւնն, բայց և կրկին կալաւ ըզնիստ իւր խնդրանօք Աթոռակալին, որ ծանոց թէ արդէն ըստ բաւականին յայտնի եղեալ էր ժողովոյն հանգամանք գրութեան վիճակի մտաւոր կարողութեանց ՚ի քաջի յատենաբանութենէ (Ստայն), և բարեւոք թուի ինքեան՝ զի Արեւակալութիւնն թողցէ զոր ունի ասել յայլում ապաւնի դիպողութեան, միայն թէ արժան և իրաւացի է՝ զի նուիրեսցեն զժողովութիւն իւրեանց սակաւ ինչ և բանից զգայարանացն, իմանալ թէ զինչ ունին ասել և նորա:

Ի վերայ այսորիկ Աբն յոտին կաջեալ՝ աղաչանս մատուց ՚ի կողմանէ եղբարց իւրոց միւս Օգայարանացն, զի թոյլ տայցեն, ըստ որում ինքեանք լանսովոր են ատենաբանութեան, առաջի դնել զբանս իւրեանց, այլ ուրուք միջնորդութեամբ, «Կայ, ասէ, աստ ներկայ պարոն մի, որ բարեկամ է մեր և ձեր իսկ, և միանգամայն ծառայակից բոլորեցունցս, և թէ չկցեմ սխալեալ ունի գեղեցիկ ձիրս և արդարախօսութիւն, և կորող է՝ թէ յարգութիւն ձեր շնորհեսցէ թոյլ առաջի առնել զամենայն հարկաւորսն ըստ պատշաճի»: Շնորհս այս պարգեւեալ, 1 եզուն յառաջ մատուցեալ իսկոյն սկսաւ խօսիլ այսպէս.

«Թոյլ խնդրեմ նախ քան զամենայն, յարգոյ Նախագահ, նուիրել զխոնարհ շնորհակալիս իմ ձեզ, սակաւ արժանի առնելոյ զիս այսմ մեծի շնորհի, առ յերեւել ինձ յայտմ ժողովի. պատիւ

ինչ որում կարի դժուարին էր անկա-
լել ինձ, զի չեմ մի ՚ի յարգոյ մտա-
ւոր կարողութեանց, և ոչ ՚ի պատուար-
ժան խմբէ զգայարանացն, ուստի ա-
ռեալ զայս գեղեցիկ պատեհութիւն
յոժարիմ խօսիլ տակաւուք վասն հըն-
գեցունց բարեկամաց իմոց, որք տա-
րաբաղդապէս զսուրկ ՚ի ճարտարու-
թենէ լեզուի՝ անբաւական գտանին
խօսել անձամբ անձինն ։

Յարգոյ Նախագահ

«Որովհետեւ կամ ես ՚ի կարի իմն
մերձակայ դրութեան ընդ այսօրիկ
պատուելի բարեկամաց իմոց, և մանա-
ւանդ զի և իւրք կցորդ եմ պաշտօնի
ծառայութեան միոյ ՚ի նոցանէ, որ է
Ղաշակառու տեսուն մերոյ, քաջ գի-
տեմ և տեղեակ եմ որպիսութեանց
և ծառայութեանց զոր մատուցանեն
և փոխարինութեանն զոր ընդունին
ընդ այնր, և իբրեւ արդիւնք երկար
դիտողութեան և բազմիցս փորձառու-
թեան՝ պարտք համարիմ անձին տսել,
զի թէ և ամօթալի է վարք տեսուն
մերոյ ընդ արժանապատիւ նախագա-
հըդ և միւս մտաւոր կարողութիւնս,
բայց հարկւրտադատիկ առաւելութիւն
ամօթալի է այն ընդ այսօրիկ հնգե-
ցունց բարեկամաց իմոց, և յատկա-
պէս ընդ իս ։ Կարողութիւնք մտաց
յորժամ զրկին կամ անիրաւին՝ կարող
են վրէժխնդիր լինիլ իսկայն, զոր օրի-
նակ, խիղճն կարէ խայթել զնա խը-
թանաւ յանդիմանութեան, Յիշողու-
թիւնն կամ Սխալն արձակել ՚ի նա բը-
թունալի նետս տխրութեան, Արեւ-
ւակայութիւնն՝ երկեցուցանել զար-
հուրական ցնորիւք և գուշակութիւն
և դու, Տէր, ըստ բարձրագոյն պաշտօ-
նիդ գաւորողութեան՝ կարող էք քար-
չեալ անել զնա բռնութեամբ յատեան
ձեր, յանդիմանել և թշնամանել զնա,

և տալ նմա ճանաչել զյիմարութիւն
իւր ։ Իայց բարեկամք իմ և ես չու-
նիմք զայդպիսի կարողութիւն ՚ի պաշտ-
պանել զմեզ, և ամենեքին մնամք իս
պառ անօգնական և անձար, առանց
ձեռնահաս լինելոյ առնել ինչ, քան
նուաճիլ ընդ խիստ բռնաբարութիւն
նորա որպէս ստրուկս կամ ծառայս
արձաթագինս ։ Օմտաւ ան, Տէր, թէ
ընդ օրպիսի իմն ծանր լծով ծառայու-
թեան ունի զմեզ, և քանի անիրաւ
են հրամանք նորա ։ Աչքն՝ փոխանակ
թոյլ տուեալ լինելոյ ՚ի նկարել ՚ի վե-
րայ գեղեցիկ կիսագնոյց իւրում ՝ մի-
այն զաղնիւն, զերեւելին, զպերճն և
զպայծառն, ստիպեալ բռնադատի նը-
կարել վասն տեսութեան նորա զգար-
հուրելիան եւ զգարչադէման միայն ։
Ունին՝ փոխանակ զսենեակս իւր քաղ-
ցրդ մեղեդեօք խնդութեան և գե-
ղեցիկ և համեղալուր բարբառովք լը-
ցուցանելոյ, ստիպի զուարճացուցա-
նել զնա խառնաձայն ամօթալի երգովք
և բանիւք հայհոյութեան և բամբա-
սանայ ։ Տես և բարեկամ իմ Ղաշակող
կամ Վերանքանի արհամարհանօք նա-
խատի հանապազ և անարգի, լինե-
լովն գործի որկրամիւրութեան և արբե-
ցութեան նորա ։ Հոռոտելիքն և Շօ-
շափելիքն — միթէ չպարտաւորին եւ
սոքա ընկերել նմա յամենայն տեսակս
գարշելի և վտաթար գործողութեանց ։
Իսկ վասն իմ ո՞վ երբեք լուեալ զբար-
բառ իմ չունի վրացել զի հանապազ ՚ի
կիր արկանիմ ես, հազիւ այլ իրիք
վասն՝ քան ստախոսութեան, չողբոր
թութեան, չարախօսութեան և ա-
նիծաբանութեան ։ Պարզեւեցայ ես
տեսուն մերում, զի նպաստաւորութիւն
իմով կարացէ նա փառաբանել զԱռ-
տուած, իստել զճամբարութիւն և յայտ-
նել ընկերին զխորհուրդս բարեաց ։
Իայց յայնպիսի անարգ և յանարժան

իրս 'ի կիր առնու նա զծառայութիւն իմ, մինչ զի կորուսեալ է իմ զբարի համբաւ իմ և զանուն, և արդ յայտնապէս անուանիմ 'ի բազմաց' « գբլ իտլին անտանձ չարիք, լի մահացութունով, նա և վաթարադոյն քան զայդ հուր, որ եկել զանիւ բնութեան և վառեաց զբոց տանջանայ դժոխոց » : Այլ աստ զանց զիմովքն արարեալ զղրկանօք՝ դարձայց զբարեկամացն ի մոց արկանել 'ի ճառ » : Եզուն այս չափ ինչ յառաջ վարեալ էր զկարգ բանից իւրոց, մինչ Աթուական քաջ գիտելով զի բազմաբան փոքրիկ Պարունայս այս, եթէ թոյլ տայի՝ շարունակելոց է զբան իւր մինչ ցմէջ գիշերոյ, յարուցեալ նշանացի արար նմա լուել, յայտնելով թէ՛ « զղկանք զգայարանացն և վիշտք ծանօթ են ամենեցուն արգէն, և թէ՛ սորդ ժամանակ է վախճան դներոյ ժողովայն, համառօտակի յայտնելով զկարծիս իւր, թէ որով եւ զանակաւ հնար է 'ի յանգ հանել ըզնապատակ իւրեանց » : Ինչ այս թէ պէտ և ընդուն խոժառեալ, 'ի վեր երեւեցոյց զնշանս ինչ բարկութեան, այլ 'ի հարկէ չկարելով առնել ինչ, սրտառաւորեցաւ նստիլ, և Աթուական այսպէս շարունակել սկսաւ զբան իւր. « Ենկեղծօրէն խառտովանիմ, զի թէպէտ և յօժարակամ միաբանեցայ ընդ եղբարց իմոց եւ ծառայակցաց բերել զտառապանս մեր յերեւան աշխարհի առ 'ի գրաւել զգութ կարեկցութեան հասարակաց 'ի մեր կողմն, այլ կարի տակաւ ինչ ակնկալեմ՝ թէ ասացումք հասարակութեան կամ արարք՝ կարիցեն շարժել զգութ տեսան մերոյ՝ որով արդարութե վարիցէ ընդ մեզ : Այո, արթուն է նա միշտ 'ի լուր կարծեաց հասարակաց, սիրէ ըզծախաձայն դովեստ նոցա՝ և երկնչի և ամաչէ 'ի նախադանայ և 'ի կշտամբա

նայ նոցա, և կարեւոր է յոյժ զի եթէ լուիցէ զի կարծիք և գիտողութիւնք հասարակաց հակառակ են իւր, գուցէ սակաւութիւն փոխեցի բնաւորութիւն նորա 'ի լաւն, այնպէս զի վարեցէ ընդ զգայարանսն և ընդ նոցին ճարտարախօս ջատագով, նուազ ինչ արհամարհանօք քան յառաջն, բայց ընդունայն է ակնկալել թէ գոյութիւնք կամ նախատինք կարիցեն երբէք հաւանեցուցանել կամ համոզել զնա առ 'ի ուղղել զղրկանս և զանիւ բաւութիւն խղճի և Ստոյն կամ Յիշողութեան : Գոյ այլ իմն կարողութիւն հզօր, առ որ կարծիք հասարակաց չզօրէ երբէք ժամանել և որ միայն տիրէ և իշխէ 'ի վերայ մեր, և իբրեւ խաղալիկ ունի 'ի վերայ մատանց իւրոց գտէր մեր իսկ, և այս կարողութիւն է՝ կարծեցեալ սիրելի խորհրդաւան դիւքախաբ տեսան մերոյ՝ Կամբն :

« Այս ամենայն անիրաւութիւնք և զղկանք մեր՝ հաւաստի եմ ես յառաջ գտն միայն յայդմ կեղծաւոր և անաւճօթ խորհրդականէ, որ մինչ ցարդ լեալ է և միշտ լիցի անկախ իշխող տան տեսան մերոյ, վասն որոյ մինչ այս առիթ շարեաց ոչ խապառ խոնարհեալ նուաճեսցի և միանդամայն փոխարկեսցի առ լաւն 'ի բնութեան իւրում, յախարժակի և 'ի հաճութեան՝ չիք մեզ հնար ակնկալել 'ի հասանել բարւոք իմն վիճակի՝ քան յոր կամբն, և որովհետեւ չիք ինչ զօրութիւն յերկրի աստ, որ կարիցէ խոնարհեցուցանել զնա, և ոչ իսկ այլ կարողութիւն՝ բաց յամենազօր կարողութենէ՝ Երկնից որ կարացէ փոփոխել զկամս, միմայն դարման վշտոց մերոց է, ըստ իմ՝ կարծեաց, ոչ զբողբ մեր յայտնել աշխարհի և մարդկան, այլ 'ի վեր առաքել զայն 'ի գահ երկնաւորն Արքայի » :

Հորհրդակալութիւն հասարակաց
մատուցեալ աթուակալին ժողովն ի
բաց արձակեցաւ :

Կարապետ Յովհաննէս Օհլիւ-
նի Կալիա Եւան Սողապետի, Աշակերտ
1869 Տարի 6 Մ. Նիստարանի :

ԲԱՐՈՅԵԿԱՆ

ԱՌԱՔԻՆԻ ՈՒ ՔԱՆԱՔԱԿԻՐԹ ՊԱՏԱՆԻ

(Հարաւարութիւն, տես թիւ 3) :

Օ՛ Գ՛.

ԿԱՆԱՅԻ

Կանանց պարտական ենք մեր կեան-
քը, մեր առջնանունդը և ընդունած ա-
ռաջին գործովային խնամքը . պէտք չէ
ուրեմն որ իրենց հետ ամենայն ահ-
նածութեամբ վարուինք :

Իրենք կազմուածքով և վարժու-
թեամբ մեզմէ աւելի փափուկ են , ա-
ւելի ծանր հիւանդութիւններ կը բա-
շեն և կենաց փափոխութիւննին քիչ
է . մարդս իրենց բնական պաշտպանն
է . ինչպէս վատ է ան մարդը որ զե-
րենք կը հարստահարէ կը արտմեցընէ
և պէտք եղած ակնածութիւնն ու
խնամքը չըներ :

Կանայք իրենց զգայուն սրտովը ա-
մեն խեղճութեանց վրայ կը գթան ու
կը կարեկցին . զերենք միշտ հիւանդ-
ներու քով կը տեսնանք , և խեղճ հի-
ւանդը գրեթէ ամենեւին չչարչար-
ուիր երբ կին մը ըլլայ քովը : Վայ ան
անզգամին որ կանանց փափուկ սրը-
տովը զեղճանելով իրենց խղճմտա-
նաց ծանրութեանն և անպատուու-
թեանց պատճառ կ'ըլլայ :

Ո՛վ կայ որ իր մօրը և քոյրերուն
վրայ մտածէ ու սիրաւ չարժի , ուրիշ
կանանց հետ ալ վարուելու ժամանակ
զերենք դարձեալ մտքերնիդ բերէք .

և յիշեցէք որ եթէ մէկը իրենց առա-
քինութեանը դէմ անիրաւած ըլլա՞ր
և կամ զերենք թշնամաներ , ինչ ըզ-
գացմունք կ'ունենայիք :

Սոքերնիդ պահեցէք ուրեմն , ո՛վ
պատանեակք , որ կանանց հետ վար-
ուելու կերպերնէդ կը կախուի ձեր
երջանիկութեան և ամենադառն թըշ-
ուառութեան վայրկեանները և ամ-
բողջ ձեր կենաց սաստիկ տանջանքնե-
րը : Ո՛վ պատանեակք , որ կու գայ որ
աւելի լաւ ու պայծառ կ'ըմբռնէք ը-
սածս և ինձի իրաւունքս ինչ եղեր կ'ըսէք :

Օ՛ Գ՛.

ՆԱԽՈՐԴԻ ԵՒ ՅԱԶՈՐԴԻ

Այնուական ցեղէ իջնալուդ հա-
մար կ'ուռիս կը հպարտանաս , անմիտ ,
միթէ հարցդ առաքինութիւնը քննե-
լէ . և ինչպէս կրնաս ուրիշին բանին
վրայ պարծիլ . քու նախորդներդ պա-
տերազմներու մէջ արիացան . խոհեմ
գանուեցան իրենց խորհրդոյը մէջ ,
իրենց պաշտօններովը հասարակաց բա-
րեաց պատճառ եղան և ամենքը զե-
րենք կը մեծարէին . պատուէ ուրեմն
անոնց յիշատակը և մի պահանջեր որ
յարգեն ու մեծարեն ի բեղքու պա-
պերուդ ունեցած առաքինութիւննե-
րը , յորոց դու զուրկ ես : Առաքինու-
թիւնը արեան հետ վերաբերութիւն
չունի . երեւելի տնէ՞ ես , ուրեմն մարդիկ
քեզմէ աւելի գիտութիւն և ա-
ւելի բարեսիրտութիւն կը պահանջեն ,
թէ որ չունենաս իրաւամբ կ'արհա-
մարհեն . Սարգս ինչը զինչը կը պարուէ :

Իայց երախտագէտ պէտք է ըլ-
լանք աս կենաց ճամբուն մէջ մեզմէ
առաջ դացողներուն . իրենց մեղի ը-
րած այնչափ բարեաց համար , և ոչ
թէ քանի մը վնասուց համար անիծենք ,
և իրաւցընէ , պատմութեանց մէջ մեր
նախորդներուն զեղճմունքները , ամօ-

Թալի գործքերն ու յանցանքները կը տեսնենք . շատ մը նախապաշարմունքներ ունէին իրենք՝ որ մենք չունինք . իրենցմէ աւելի տեղեկութիւն ու գիտութիւն ստացած ենք, և շատ աւելի հանգիստ ենք : Փառք Աստուծոյ և փառք իրեն նախախնամութեանը որ հետ զհետէ կը զօրացունէ զմարդիկ արդարութեամբ և ճշմարտութեամբ յառաջագիմելու . բայց ասով պէտք չէ որ մեր նախորդները արհամարհենք : Ի՞նչ պիտի ընէինք մենք՝ թէ որ իրենք այնչափ լաւ գիւտեր ու արուեստներ գտած՝ և իրենց աշխատութեամբը զանոնք մեզի սովեցուցած չըլլային . այնչափ մեծաշէն քաղաքներ, այնչափ գետերուն ըրած միտար խափանելու համար եղած աշխատութիւններ, այնչափ ճամբաներ, զուարճութեան համար թէատրոններ, պաշտպանութեան համար բերդեր, եկեղեցիներ, վարժարաններ, օրէնքներ, վարդապետութիւններ՝ բոլորն ալ իրենցմէ ունեցեր ենք . ուրեմն միշտ պէտք է շնորհակալ ըլլանք :

Շնորհակալ ըլլանք և գործքով ալ նոյնը մեր յաջորդներուն սովեցընենք, որչափ կրնանք մեր կողմանէ գովելով ու մեծարելով մեր ծերերուն մեզի ըրած բարերարութիւնները, և իրաւցընէ . վասն զի մարդիկ ամենքը մէկէն ո՞ր և իցէ ժամանակ ալ ապրած ըլլան՝ բոլորը մէկ ընտանիք մը կը կազմեն . ուրեմն երբ բանի գործքի մը ձեռք կը զարնենք, պտուղը մենք պիտի չի քաղենք : Ըսելով՝ պէտք չէ լքանինք . մեր յաջորդները պտուղը կը վայելեն կ'օգտուին ու զմեզ կ'օրհնեն : Աստուծոյ հաճութեան իմ մեռնելէս վերջը պիտի սկսի պտուղ տալ . հոգ չէ, ես ալ իմ չանկած ծառերէս շատին պտուղը կը վայելմ . տղոց դաստիարակութիւն ընելով իրենց սովեցուցած բաներու

գիտեմ՝ որ ապագայից օգտին համար է, միտա չունի . բաւական է որ իրենք օգտուին ու անոր համար սիրով յանձն կ'առնեմ զիրենք կրթել . ապագայք ալ իմ եղբարքս են :

Միշտ ապագային վրայ յուսանիս մարդկանց ներկայ ապերախտութեանը մէջ մեծ միտթարութիւն է մեզի . մանաւանդ երբ կը տեսնենք որ մեր բարի խորհուրդները չեն յաջողիր և մեր գովելի գիտաւորութիւնները չարախօսութեան նիւթ կ'ըլլան : Բարի գործք մը ոչ երբեք կը կորսուի . թէ որ այսօր մեզի շահ մը չեբեր, ժամանակով կրնայ օգտակար ըլլալ ուրիշներուն, որք են մեր որդիքն ու մեր եղբարքը :

Օ՛ւ՛ .

ԱՆ ԱՍՈՒՆՔ

Ի՞նչ, անասնոց համար ալ պարտքեր պիտի ունենանք : Բայց ի՞նչպէս . միթէ զիրենք ալ Աստուած չտեսնենք, և Աստուածաշնչին մէջ չենք կարդար թէ Արարը իր անասուններուն վրայ գործի կ'առնէ : Աստուած մարդուս անասնոց վրայ իշխանութիւն տալուն միջոցին, յայտնի է թէ զանոնք ՚ի զուր չարքարելու հրաման չտուաւ . ուրեմն գէշ կ'ընես երբ քեզի ծառայող կենդանիները չես խնամեր, երբ չափէն աւելի զիրենք կը բեռնաւորես, և չար ես՝ երբ կը տանջես . և որովհետեւ ո՞ր և իցէ մեզի իրեն պատիժը հետը ունի, անոր համար ո՞վ որ անգթութեամբ կը վարուի իր անասուններուն հետ՝ սիրտը կը խտացընէ և մարդկանց հետ ալ անգութ կ'ըլլայ : Ո՞վ պատանեակ, թերեւս դեռ քու ատենդ հասած չէ նմանեացդ օգտակար ըլլալու . գոնէ կենդանեաց ու անասնոց օգտակար եղիր և ասով սկսէ բարեգործութեան

ախորժին համն առնել։ Աստուծոյ քա-
ռնն մը տեսաւ որ մարդեր էր, առաւ
փարախը տարաւ. կաղացած շուն մը
տեսաւ ու բռնեց. տեսաւ դարձեալ
որ անգութին մէկը կ'ուզէր իր տա-
նը կամարակապին մէջ դրուած ծի-
ծառնիկի մը բայնը աւրել՝ ու արգե-
լեց. և ձմեռը հաց կը փշէր քաղցած
ճնձղուկներու։ Անաւանդ թէ Աս-
տուծոյ չուղեր ինչուան անշունչ քա-
ներու ալ մնաս մը ընել. հոգով իր-
նամքով կը պահպանէ գեղեցիկ բայ-
սերը, սիրուն նկարները՝ և չուղեր սր
բնաւ մէկը զանոնք խանգարէ. թռչ-
նեալ մեխակ մը տեսաւ՝ մէկէն վազեց
ջուր տուաւ. մեխակը ոգի առաւ
կենդանացաւ, ու Աստուծոյ ուրախու-
թեամբ լեցուեցաւ՝ մտածելով որ ա-
մէն տեսնող պիտի հաւնէր ու շնոր-
հակալ պիտի ըլլար Աստուծոյ։

Օ.Օ.

ՍԵՊԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Ինչուան հիմա, ով պատանեակք,
ունէիք ձեր վրայ մտածողներ ու ըզ-
ձեղ հոգացողներ. բայց քիչ ատենէն
պէտք է որ դուք ալ ձեզի առանձին
վիճակ մը ընտրէք, որ օգտակար ըլլայ
թէ՛ ձեզի և թէ՛ ընկերութեան. աս
ընտրութենէս կը կախուի մեծաւ մա-
տաբ ձեր ապագայ երջանկութիւնը,
ուստի պէտք է խոհեմութեամբ շար-
ժիլ ու ջշտապել։

Նախ ամեն բանէ առաջ յանձնե-
ցէք զձեզ Աստուծոյ, որ է պատճառ
ամենայն լուսաւորութեան մտայ. որ
պէս զի ինքն իր կամօքը ինչ որ ձեր
բարին է՝ յայտնէ ձեզի։ Աստուծոյ
վերջը ձեր ծնողացն ու ինամակալուա-
ցը խորհուրդ հարցուցէք, որ փորձով
աշխարհքիս ինչ ըլլալը գիտեն. գիտեն
դարձեալ ձեր կատարելութիւններն

ու յարմարութիւնները, ձեր բնաւ-
որութիւնն ու բերմունքը. բարեւոր-
տութեամբ և զձեզ սիրելնուն պատ-
ճառաւ չեն ուղեր զձեզ բռնադա-
տել, այլ միայն ձեր սրտին յօժարու-
թիւնները կ'ուզեն ուղղել. կրնան
խորհուրդ մը տալ. ձեր առջեւը կը
դնեն այլ և այլ վիճակաց օգուտներն
ու մնասները։ Երբեմն կրնայ ձեզի ա-
նանկ մը երեւնալ որ բաժնին ծուռ
է. վասն զի տուած խորհուրդին ձեր
ուղածը չէ. բայց պէտք է հաւտաք որ
պատանեկութիւնն ու երիտասարդու-
թիւնը ամեն բան հասունացեալ հա-
սակի մարդկանց տեսածէն տարբեր
կը տեսնէ. երիտասարդութիւնը միայն
աչքի երեւցած վարդերը կը տեսնէ,
և չտեսներ ծածկուած փուշերը։

(Պիպի շարունակո՞ւի)

... Խմբագրութիւն Սիւն աղգ-
օգուտ Ամադրոյն։

Խնդրեմ, բարեհաճեցէք հետեւ-
եալ յօդուածս՝ որ կիսամետայ ընթաց-
քի մը տեսութեան արդիւնքն է, հիւ-
րընկալել ձեր ազգանուէր ամա-
տետրին մէկ անկիւնը։

Երեսօտեմ և Արքայութիւն։ — Հրէայն և
Գողգոթայն։ — Բրիտանի և Բրիտանիայն։ —
Ուրա և Ուրապոս։ — Վերապոս պարոն
Միլիւն և Անգլիայի վարդապետացն։ —
Բողոքական ուրապոս և Բրիտանիայն։ — Հան-
դէս Գաղղիական և Կոմիտեայի կանդիդատ։ —
Վանք և Կարգ։ — Երաժշտութիւն և նկար-
չութիւն։

Երեսօտեմ և, արդարութիւն

Երեսօտեմ հարաւոր Արաբիոյ
լեւանց շրջաններուն վրայ այն երկիրն
է, ուր կրօնի Վեհապետը իւր կենաց
դատապարտութեան վճիռը քառաւ

Թեւ փայտի մը վրայ քառեց, տաճնե ութ ու կէս դար յառաջ խորայելի ժողովրդեան ձեռքէն ընդունելով այն մահահարուէր բաժակը, ուրկէ խաւար և լոյս ՚ի միասին ծնան, ուրկէ մահ եւ կեանք միանգամայն դուրս ցատկեցին, մահը Քրիստոսի, կեանքը քրիստոնէից ։

Ուր որ արդարութիւն կայ, հոն է արքայութիւնը, ուր որ արդարութիւն և իրաւունք չկայ, հոն չկայ նաեւ երանութիւն՝ ու բարօրութիւն ։ Բռնաւորութեան և բարբարոսութեան աւերը իւր հետն է ։

Այն որ աւերակ կը շինէ, հոն՝ որ մը ինք պիտի ճուայ ողբական բուր պէս, հոն՝ անոր բեկորներուն տակ իւր գերեզմանը պիտի ըլլայ ։ այս հատուցումը եթէ մարդիկ չը փութայնեն, եթէ թնդանալով ու վառօղը չը վըճուեն, եթէ կ'ըսեմ, բնութիւնը զատնայ, չպիտի զանայ և չպիտի յաղաղէ գաղտնի արդարութեան կամ զօրութեան այն նուիրական մատը, որ այս երկրին մէջ կը գրէ ժամանակին հոս տիրող հին և վայրագ ժողովրդեան տանը զբանդին վրայ « Ողբն ու որդիբդ մէկտեղ սպրին », և անոնց նախնեաց գերեզմանաց վրայ թէ « Այս է ձեր վերջին օթեւանը եւ հայրենիքը, ոչ ատկէ անդին և ոչ ասդին » ։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս խօսքը. — Հրէին հայրենիք չկայ ։

Երուսաղէմ՝ այնչափ Հրէին հայրենիք չէ, որչափ չէ ու չկրնար ըլլալ կ' Պօղոսը Յոյնին, և այն և այս երազ են ։ Վասն զի Երուսաղէմ՝ այն կեդրոնաձիգ զօրութիւնն է, որ ոչ մէկ՝ այլ բոլոր քրիստոնէաց ազգաց հոգին իրեն սրտին վրայ միացուցած է կրօնի ելեբարական ուղիղ և խոտորեակ գըծերով, և չէ՝ Հրէայն այն ազգը՝ որ իւր հայրենեաց ոստիւր մէկ մ' եղած ատեն

քանիներ ալ կարեկից գտնուին, այլ ընդհակառակը ամեն ազգ կուզէ զանի իւրացնել, և արդէն այս օրէն կը բռնական երկրորդ հայրենիքն է ողբ քրիստոնէից ։

Ասի արդարութեան գործ է ։

Հրէայն և Ռոմոսիայն

Հրէին հայրենագրերկ վիճակը ցաւալի է ։ այլ ի՞նչ չահ, բաղդը իւրն է, կամ աւելի ճշմարտը խօսելով՝ յանցանքն է ։ Թող որ եթէ աշխարհ գահավէժ երթայր յանդուհ, ինքն ալ միասին ըլլար և այդ իմաստութիւնը ունեցած չըլլար ։ Քաւ, կրօնամօլի մը նմանիլ չենք ուզեր, « Եկո՛ սա ճշմարիտ կրօնքը ընդունէ » ըսելու ձեւ մը տալով մեր խօսքերուն, այլ արդարացի խորհրդածութեան մը հետ և ոչ անգգայ կրնանք մնալ իրենց աղէկը տուր վիճակին վրայ մարդկային սիրտ կրելով, ինք որ ժրաջան և խեղացի ժողովուրդ մ' է ։

Հրէայն երբ օտար երկիրներու մէջ դրացի է քրիստոնէին, բարի է և բարեկամ, այլ Սիօնի մէջ դրացին՝ օտար, բարեկամը՝ սխեթիմ կրնե՛րկայանայ անոր, երբ կուգայ Պաղատմայի գլուխը ելլալով բարձր ու քառաթեւ փայտի մը վրայ կը տեսնայ խաչուած լքուած մը և առաքելի մարդ մը, աղքատին բարերարը եւ որբին հայրը, աշխարհի փրկիչը Թալիադէմ եւ արիւնաթաթաւ, ու հոն եւ միանգամ աչքին կը ներկայանայ « Ի խաչ հոն, ՚ի խաչ հոն դդա » պօռացող կատաղի և բարբարոս խուճ մը, անիրաւ և անողորմ Հրէայն ։

Երբք սկզբունք հոս կառաջնորդեն զմարդ. չահ, հաւաքը և իմաստասիրութիւն, երեքին օրէն ալ որ ներշնչուած լինի ուղեւորը, երբ ամեն տեւ

դերէ վերջը կուգայ կելայ նոյն բարձր դիրքին վրայ, փշեայ անկողնոյ մէջ գլորածի պէս խայթ, սոսկում ու սարտախ բոլոր մարմնոյն մէջ կ'ընթանան, ու կ'ըսէ. « Ի՞նչ էր սա անմեղին յանցանքը, ի՞նչ յափշտակութիւն ու զըրկանք ըրած ունէր, դիցուք թէ հասարակ մարդ մ' եղած ըլլար, դարձեալ եթէ գողութիւն չուներ, ի՞նչ իրաւամբ կապել ու ըկել, եթէ ահրուածեան օրինաց եղծում եւ գանձուց միաս չը տուաւ, ի՞նչ օրինօք գետնաքարչ տանել ու ապտակել, եթէ անիրաւութեան մէջ չգտնուեցաւ, ի՞նչ խղճիւ բանտ ձգել, եթէ, կ'ըսեմ, սա անխիղճ ազգին, մարդասպանութիւն չը գործեց, ի՞նչ իրաւամբ ոճրագործի մը պէս կամ եղեռնաւորի մը պատժով մահուամբ կը դատաւարանն Սոլմաի օրինաց աթոռը նստող դատաւորները, որոնք յաւիտեան և ոչ մէկ ատենի մը առջեւ չեն կրնար արդարանալ »:

Այս, իրենց համոզման ընդգէժ էին անոր քարոզութիւնները, որոնք առաւել գոհնակին ու խաժամուժին բարոյականը կ'ուղղէին քան կը բռնուէին, իրենց ընթացիկ գէժ էին անոր ընթացքները. բայց ազատ էին հետեւելու կամ ոչ, ազատ էին հաւատարմ կամ ոչ, ազատ էին հակաքարոզելու կամ ոչ, այլ խաչելու ոչ երբեք, և ես որ քրիստոնէութենէն վերջը մարդկութիւն կամ մարդասիրական սկզբունք գտնէ իմ անձուկ սահմանիս մէջ կը կարգամ, տակաւին երբ այդ արեամբ ու արտասուօք ներկուած գագաթը ներկայացայ՝ չկըրցայ առանց քստմենքու դիտել ու չըսել, « Այ անգթութեան, ի՞նչպէս համարձակեցան այդ ձեռքերը իրենց ընկերին վրայ այս անօրինակ ոճիրը վորձել »: Այս, եթէ հէն մ' ըլլայ իսկ

հոն նոյն փայտին վրայ այն դառն վիճակով իւր շունչը թողած՝ դարձեալ կը սահմակեցնէ իւր խաչին առջեւ ներկայացողը :

Հիմայ մէկ մը այս արեան Վոլգոթեան տէս և մէկ մ' ալ Հրէայն, մէկ անմեղ մը անօրինակ մահուամբ մեռած և միւսը անգութ խուժը մը հայրենու գիրկ ու թափառական միացած, մէկը մեղի վիճակակից՝ այլ անիրաւ, միւսը մեր կրօնի Վեհապետը և արդար, թող Հրէայն ինքը դատէ, և մենք կ'ըսենք անաչառապէս՝ որ ոչ միայն բնութեան պարզեւած հողը, այլ և՛ արեան նուիրածն ալ հայրենիք է, և սա առաջինէն նախամեծար և իրաւամբ, և դիւցազնին նահատակութեան կրկնսը իւր միակ վարձքն ու պսակն է, քրիստոնէին և իւր ժառանգորդացն է հին Հրէաստանը և նոր Երուսաղէմը :

Քրիստոս եւ Քրիստոնէայ

Ղմարտութիւնը և իրաւախօսութիւնը անբիժ պահելը այրութիւն է, իւրը ծածկել և օտարինը մերկացնելը մեծամոռութեան ակտ է, վէրքը բաշտալ և դարման գտնալը բաղդ : Աստի պէտք է Քրիստոսի ու քրիստոնէին վրայ ալ անկեղծ տեսութիւն մը ընենք :

Ամեն անուն իւր իմաստը չը շօշափեր փորձով. ամեն ածական իւր արժանաւոր գոյականը չունի և ամեն ձայն իւր արդիւնացի կամ գործնական արձագանքը չունի :

Եթէ ամեն Հայ՝ հայ ըլլար, հայ և հայրենիք օտար բաներ և հայ ժողովուրդը իւր այս օրուան դառն ճակատագրին գերի չէր գտնուեր :

Եթէ ամեն միաբանութիւն (վանական) միաբան ըլլար և միութեան քաղցրիկ ստուղը արտադրեր, այս օր վանորայք ջուրին ընթացքն ՚ի վեր մաշ

կայի լողացընելու տաժանելի ճգանց չէին դատապարտուէր :

Եթէ ամեն աղգասէր աղգասիրու թիւն ունենար, հիմայ աղգը վառաւոր գիրքի մը կամ իւր սպաքայ սօռացած ժամանակին հոսած կ'ըլլար :

Եթէ ամեն գրագէտ գրագիրու թիւն ունենար և ամեն լրագրասպետ լրագրութեան օրէնքն ու պարտքը գիտնար և գործեր, հիմայ Հայոց հօրիդօնը մթաղնած և Հայոց ոսկեգարը հեռուոր չէր ըլլար :

Եթէ ամեն աղգային ժողով՝ ժողով ըլլար կամ ամեն ժողովականն ի ժողով ըլլար ու գիտնար ժողովականութիւն, այսօր աղգը իւր տառապեալ վիճակէն և ներկայ ժողովներն կնճիւռներու կամ խնդրոց բաւիղներու մէջ մոլորած չէր ըլլար :

Եթէ ամեն վարդապետ վարդապետել գիտնար և վարդապետած ըլլար, հիմայ ժողովուրդը կրօնափոխութեան մօտայէն պլչկուած չէր ըլլար, և կոյր զկուրայն վատիկան ու Սուրբ Բնիկ արձանը չէր խնկարկեր :

Եւ եթէ, կ'ըսեմ, բրիտանեայք բրիտանեութիւն կամ բրիտանեական վարք և բարք ունենային իրօք, ոչ մի այն Երուսաղէմ և ոչ միայն եկեղեցիք՝ այլ ամեն տեղ հրաշից տուն մը կը դառնար և արդէն ամեն մարդ իւր իղձը պտկուած պիտի գտնար :

Սէկ մասը կը հաւատայ, բայց կը բօնքը կեղեկէն կը ճանչէ և իւր գործն ալ այդ մասին կեղեկի նման դուրս կուտայ, ինչ որ կը հաւատայ ոգի չունի, յիմարաբար և անգիտաբար կը հօսին Յորդանանու ետեւէն. ինչպէս մեր ժողովուրդէս կարծուած պարոններէն շատն ալ կուրօրէն կը վաղեն լուսայ ետեւէն ալ :

Սէկ մասը կը հաւատայ և կը ճանչէ իւր կրօնքին բուն ոգին ու նորա-

տակը, բայց գործ չունի. կը բալձայ, չկրնար :

Սէկ մասն ալ վասն մեղաց խոնարհած խիտ լաւ կ'որոշէ ամեն բան, բայց դարձեալ գործ չունի, չը բաղձար՝ ու կրնայ, բայց . . . :

Մաջնին բան մը չունինք ըսելու ըստ որում պատասխանատու ինք չէ այնչափ՝ որչափ որ իւր կրօնապետը ու ծնողքը :

Եկրորդին համար ալ կ'ըսենք՝ որ քիչ մը հեռանայ իւր Զդերը Թուլընոյ և իւր գգացումները Թմրեցընող ոգելից ըմպելիքներէն, ահա այն առնէն կը կաղդուրի :

Իսկ երրորդին գարլով՝ կ'ըսենք, ինչո՞ւ պարօն, ինչո՞ւ այդքան ծանր կը թուի վեհանձնութեանդ այդ անունը. ընելեքդ նոյն բանն է, ինչ որ մարդկութեան անունով, ընկերակա՛նութեան անունով, բնական օրինօք և փիլիսոփայական սկզբունքով պիտի գործէիր. տղայ է այն որ բառին կարելու օրութիւն կուտայ. ինչ բան կը պակսեցընէ քենէ բրիտանեութիւնը կամ Վրիտանոս : Այն բանը որ դուն չունիս՝ կ'աւելցունէ, որ չը գիտես՝ կ'ուսուցանէ. կայ փիլիսոփայ մը որ Վրիտանոսի պէս իմաստասիրէ և ընկերական կապերը ամրապնդէ. կայ Վրիտանոսի պէս դատաւոր մը որ զրկելոյն իրաւունքը եւ անիրաւին վարձքը անաչառութեք իրենց դարձունէ. կայ դատաւոր մը որ անոր պէս կըլծէ, կայ հայր մը և մայր մը որ անոր պէս գուրգուրայ ու խնամէ : Առ ձեռքդ Մետաքանը, ահա պիտի գտնաս հոն, քաղաքակա՛նութիւն, մարդկութիւն, գիտութիւն, հանձար, բարոյականութիւն, սփոփանք, գուրթ, և ամեն այն բաները որ ամբողջ աշխարհի մեծ երջանկութիւնը կը կարօտի, զորոնք կուգայ սէրը կը կնքէ իւր ոսկեղինիկ դրօշմովը :

Այս անուներ պարծանք է, վասն զի զերծ է ամեն ակտերէ, որոնք մարդկութեան իրաւունքը կը վիրաւորեն և բնութեան օրէնքը կ'ապականեն:

Դու ի՞նչ կ'ըսես, Պետրոս Աբղուէզն ու նոր աշխարհի առաքելներն կը կարծես քրիստոնէութիւնը, տի՛ ի բաց:

Թող աշխարհ քրիստոնէայ ըլլայ, ահա այն ատեն փորձով պիտի տեսնաս մարդասիրութիւն, ազգասիրութիւն, հայրենասիրութիւն, եւ բոլոր զգացումներդ մխիթարուած ըլլալէն զատ՝ յուսահատութեանդ ամենադառն օրերուն մէջ սկիսեալնաց ջահը գլխոյդ վրայ պիտի գտնաս:

Ռիտո եւ ռիտուալ

Մասնաւորները խօսքերնիս և գանք մեր ազգին քրիստոնէութեանը, և առնոց ամենէն ջերմեռանդ մասը, այն է աւստաւորները առնենք, որոնցմէ շատերը ի՞նչ հաւատք որ ունին իրենց երկրին մէջ՝ Ս. Տեղեաց վրայ՝ չունին նոյնը հոս. կարծես լեռ ու ծով անցած առտենին մաս մը օդը կը ցնդի, հոս՝ դառն քրտինքով եւ տաժանելի աշխատութեամբ շահած գրամին վեղիսութեանց և լեղալիի, ծափիի, հագիի, հալճայի եւ այլններու կը մոխեն քան ազգային հաստատութեան, ասոր կը զման, այլոց ոչ, կարծես ամառանոց կամ մահտեսի ըլլալու կու գան, քիչ եկեղեցի կու գան և եկած ատեննին ալ գժրադդարար չեն հասկընար:

Իսեղծութիւն իսեղծութեանց, ըզգայունին սիրտը կը կտրտի, գառնուկը մատաղ կ'ըլլայ, տէրն անօթի է, ուխտին խուսկը օդը կը ցնդի, ինքը դեռ չգիտէր:

Ուխտը՝ միշտ բարի զգացման մը շունչն է, պէտք է խնամով շնչել որ ապականի:

Այդ զգացումը պէտք է պահել ինչպէս սկիզբը, նոյնպէս մէջն ու վերջը, և անցանել այն տեղերը՝ ուր լռութեամբ կ'երգուի բարութիւն, սրբութիւն և անմեղութիւն, և երբեմն անբիծ խմբով օրհնութիւն, ուր կարծես մարդ ոգիի նման կը նրբանայ կը թեթեւնայ և կը վերանայ, սիրտը իւր վրայէն կը նետէ վէճը, և չուղեր որ բաց սրտին երանական խաղաղութիւնը մանր միմունջ մ'անգամ դըռսէն գայ խռովէ:

Եթէ այսպէս ըլլայ, ճշմարիտ ուխտաւոր ենք և ոչ աստաւոր:

Վեղարաւոր պարոն Մկրտիչ եւ
Անգղիացի Գարգալեացի.

Ճշմարիտ է ըսածս, վեղարաւոր պարոն Մկրտիչ և բողոքական վարդապետացու, հեգնութիւն չէ: Իրաւ է որ եթէ վեղարաւոր է, պարոն Մկրտիչ չէ, եթէ պարոն Մկրտիչ է, վեղարաւոր չէ: Իայց եղբայր՝ բնութեան մէջ հրաշքի պէս հրեշներ չ'են տեսած, կէսը մարդ՝ կէսը անասուն. երկու մարդ միացեալ. մէկ մարդ երեքի չափ. փոքր տղու մը վրայ իրմէն մեծ գլուխ, որոնք թէպէտ շատ չեն ապրիր, բայց քեզ ո՞վ կ'ըսէ թէ այս շատ կ'ապրի, միայն թէ իմացնել կ'ուզեմ նմանութեամբ՝ թէ այս վեղարաւոր պարոն Մկրտիչն ալ այսպէս բան մ'է:

Յիշէ ժամանակին Հանդէսցի Սկրտիչ Ապիսկոպոս և հիմայ ինկիլզացեալ պարոն Մկրտիչը, որ դեռ վեղարը գլուխն է, և այս օրերս խորհելով որ ամեն կողմէն Արուստղէմ կու գան կը խմբուին Հայոց ժողովրդէն, ինքն ալ վազեր եկեր է որ որսեր գտնայ:

Ի՞նչու Պօլիս չերթար ու հոս կու գայ. եթէ ըսենք ուխտի, Լիդիոսցիք

կամ բողոքականք այդպիսի հաւատքներ չունին . եթէ ըսենք պրոտետէր , բուն այցելու տեղերը Հայոց ձեռքն է , ուր ամենեւին չեղեցաւ : ինչ և իցէ , զարմանալին այս է որ ինքը վարդապետութենէ անգղիականութեան դիմած ժամանակ , ասդին Անգղիացի երկտաւ սարդ մ'ալ լատինաց վանքը մտնալ ու վարդապետ ըլլալ կը փափաքի . . . որ 60000 Ֆրանքի մօտ օրական եկամուտի եւ հինգ միլիօն սթեռլինի չափ դրա մի տէր է . Գ . Սկրտիչ և ինքը ասդին կը քննանայ :

Առնցմով դեռ մտքերնիս զբաղած...

Բողոքական ուխտաւորք և Միսիօնարք

Ահա յանկարծ վանքին մէջ աղմուկ մ' է կը բրթի՝ թէ մէկերկու ուխտաւոր բողոքական կ'ըլլան , հասկըցայ որ կանուխ եփուած ապուր մ' է , և վեղարաւոր պարոն Սկրտիչին խեղճ գիւտը , յառաջուց դաս տալով աւանց որ , իբր ուխտաւոր Հայոց վանքը գալ մտնալէ վերջը , սուտ պատճառաւ մը կրկին իրեն դիմեն և դղողիւն մը հանեն որպէս զի քանի մը ռամիկներ ալ անոնց ետեւէն գլորելով ինան իւր ծոցը , որպէս զի Անգղիացոցմէ ովսան նաներ ըէ :

Ի՞նչ է այն ձկնորսին վարպետութիւնն ու արժէքը , որ տանը կէսը կատուին ու գայլուն յափշտակել կուտայ , ու յամաք լճակի մէջ ձուկ որսալու կ'ելայ :

Անդին հարազատ Անգղիացին գրեկէն կը սահի , ասդին նոր անգղիացուներ կը հաւաքէ , գինին անգամ այսչափ շուտ քացախ չըլլար , անոր համար կը զարմանանք թէ ի՞նչ շուտ հայութենէ անգղիանալ և միանգամայն սկսել իւր հարազատ մօր ծնունդը վիժել առալ :

Աշխարհի մէջ մարդ չկայ որ կրօն չունենայ , և ամեն ոք քիչ կամ շատ տարբերութեամբ կրնայ սխալիլ ու մեղանչել անոր դէմ . բայց ամենէն վատ ոգին ու նուաստն այն է՝ որ կրօնքը կը փոխէ , մոնաւանդ երբ վերջինը աւաջինէն առաւելութիւն մը չունի :

Սիրիօնէն մի հաղիւ կը գտնուի , որ կրօնի նախանձախնդրութեամբ , կամ կրօնի ու դաւանութեան ճշմարտութեանը սիրահարուած մէկ եկեղեցիէ ուրիշ մը դիմէ . զի խեղացի մը եթէ տեսնայ իսկ սխալ վարդապետութիւններ , աւելորդապաշտութիւններ իւր կրօնի տաճարին մէջ՝ ուր որ է , առանց կրօնափոխութեան կամ աղագափոխութեան և խղճի իսկ հանդարտութեամբ կրնայ մնալ հոն , գոնէ մարդկութեան պատիւը սուրբ և անըստգիւտ պահելու համար . բայց նա որ ան ու աս չը նայելով օտար եկեղեցի մը կ'անցնի , կամ վատ և անխորհուրդ է , կամ ուրիշ ծածուկ նպատակ մի ունի , ինչպէս որ ունի , կ'ըսեն , պարոն Սկրտիչ ամուսնանալու համար , որ այդ ճերմրկնալու ընկըսած մօրուսին դէմ է , և ինչ որ ալ ըլլայ՝ չարդարանար :

Երոր ինչ կ'ըսէք , և դուք բողոքական ուխտաւորք . կարծեմ մէկ բան մ' ունիք , կեցէք գոնէ այն ալ ես ըսեմ ու պատասխանեմ :

Ուրիշին անկրթութեանը համար անկրթ ըլլալ՝ զանի պատժել չէ , ուրիշին աղգատեաց լինելուն համար աղգատեաց ըլլալ զանի աղգատէր ընել չէ , ուրիշին քեզ կամ օտարի մը՝ աղքատի մը ըրած զրկանաց կամ անիրաւութեանց դէմ աղգին զրկանք ու աւիրաւութիւն բերելը զանի ուղղութեան կանչել կամ վրէժ առնուլ չէ և վեհանձնութիւն ու արութիւն ալ չէ , եթէ աղգին կամ աղգային կղեր

քի մը ու պաշտօնատարի մը սրտմտելով
կը դիմես օտար եկեղեցի մը, գիտցիր
որ ատի յաղթել չէ՝ այլ յաղթուիլ, մա-
նաւանդ երթալէ յառաջ գիտելու և
նայելու են որ այսօր երթալիք եկեղե-
ցիէդ բռնաբար և բիրերով դուրս կը
նետեն միսիօնարք քենէ առաջ գա-
ցողները, որ Վրիստոս անգամ չու-
ղեր ունենալ այդ իրաւունքը:

Բրի՛ր՝ ազատ ես, աղբը քեզ նման
ներէն արդէն օգուտ չսպասեր. սա-
կայն քեզ խրատ կուտամ, որ քրիս-
տոնեայ չեղող աղբերէն ու անհաւատ
ներէն հոգի մապի՛ես, մեզ արդէն քրիս-
տոս գնած է:

Կը ցաւիմ՝ որ մեր ժողովուրդը գեո-
այս կտորները որոշելու անկարող մնա-
ցած է, և շարժուն մեքենայի պէս ան-
ըզգայօրէն կ'ընէ իւր ամեն ձեռնար-
կութիւնը:

Վատը լաւէն, իրաւունքն անի-
րաւութենէն՝ հայրենասէրն՝ հայրե-
նոսիսէն որոշելու եւ տարորոշելու
արթնութիւնը չունի:

Հանդիսական կ'ըլլայ, մտիկ ընել
չգիտէր. իրաւունք կը պահանջէ. բռ-
ղբել չը գիտէր. ժողովական կ'ըլլայ,
խօսիլ, վիճել, դատել և վճռել չը գի-
տէր. վարժապետ է կամ դասատու,
վարժել և դասատուել չը գիտէր. ա-
տենախօս կ'ըլլայ, ատենաբանել չը գի-
տէր, հայ և քրիստոնեայ է. հայանալ
ու քրիստոնայել չը գիտէր. զգայունին
տանջանք, չըզայունին վորձանք, երկինք
տայր մեզ փրկանք այս սեւ կացու-
թենէն:

Հանդէս դպրոցական եւ կութթեմայերկի
կանդեղը

() րեւուս մէջ քաղաքիս աղգային
երկսեռ վարժարանոց հարցաքննու-
թեան և պարզեւաբաշխութեան հան-
դէսներն տեղի ունեցան, որոց արա-

կան մասին երկու հանդէսներուն ալ
յաջորդաբար ներկայ գտնուելու պա-
տիւն ունենալով հոն միայն ցարդ նը
կարուծ տխուր հանդէսներուն ամօլը
սրտիս վրայէն ցնդեցան:

Աղգիս ներկայն մահ, իսկ ապագան
կենսաւթ է, ներկայն կորուստ, իսկ
ապառնին կենդանութիւն կը դաւա-
նի. սակայն տարաբաղդութիւնն այս
է որ, դեռ ուշ է այդ ժամանակը, դեռ
չան ունինք կրելու այս փշեայ պսակը,
քանի որ ամեն հայաբնակ գիւղ ու
քաղաք այնպէս չէ, ինչպէս որ է Պօ-
լիս, Օմիւռնիա, և Արուստղէմ:

Արուստղէմայ քաղաքին վարժարա-
նը մեծ յոյս կուտայ ապագային հա-
մար, սանունը մայրենի լեզուին ճաշալը
առնելու սկսած են, գաղղիներէնին ըս-
կզբունքը բաւական յառաջացած, իսկ
արաբերէնին արդէն խօսակցութիւնը
վարժ եւ անորժ կերպով գիտնալին
չուտ և շատ բարութիւն կ'ենթադրեն
ի պարճանս աղգին:

Դասատուք Ս. Յակովբայ միաբան
ներէն են, որոց շնորհիւ երեք ճառ
պատրաստուած էին տարբեր լեզուէ,
և մէկ կարճ՝ այլ վառվռուն ու գող-
տրիկ աղգային ողբերգութիւն մը իբր
տրամախօսութիւն, որ զամենը սրբա-
գրեց ու փառաւորեց ուխտաւորաց
խումուն բազմութեան ներկայութեան
և Սրբազան հօր մէկ աղգու յորդորը
կնքեց զամենքը:

Իգական սեռի միայն պարգեւա-
բաշխութեան և վիճակահանութեան
հանդէսին ներկայ գտնուելով, քիչ
ուրախութիւն չաղդեց մեզ իրենց վը-
րայ նկատուած յառաջադիմական խը-
լրատումն Արաբիոյ անապատին մէջ,
5 ճառ և մէկ իմաստալից Օմբէի-ղ
(տրամախօսութիւն) մ'ունէին ներ-
կայացման. իրենց ատենընդործութիւ
ները կարծես դպրոցը դեղեցիկ ծաղ-

կոյ մը դարձուցած կըմայլեցնէին զնն նող աչքերը, և աւելի վասն զի իրենց սիրտն ու մտքերը արդէն կ'երթային անուշաբայր ծաղկոյնէր բանալ ազգին ծոցը:

Ասնց ամենէն անգին կտորն այն եղաւ, որ զանազան երկիրներէ և գիւղերէ հաւաքուած բազմութեան մը առջեւ կենդանի գոյնով նկարուած եղաւ ուսման և գիտութեան գեղեցիկ պատկերը, որոնք թերեւս դպրոց բառը անգամ չէն լսած իրենց կեանքին մէջ: Այսրեր հոն կայնած նոր զուարթութեամբ եւ նոր աւիւնէ մը մղուած կըմայլէին, ու իրենց որդոցն վրայ դառնալ նայելով կ'արծես կը բաղձային ի հանդէս հանել: Բայց ճիւղ մը, հայրեր նոր և բարի նախանձէ մը կրակուած, ափսոս կ'ըսէին թերեւս որ լերանց գլուխը և անտէր ծնան:

Երանի որ ամեն տարի ուխտաւորաց օրին պատահի, որ իոխտ մեծ օգուտ է:

Իսկ ժառանգաւորաց դպրոցին հանդէսն որչափ որ մեր երթայէն ամիս մը յառաջ աւարտուած ալ էր նէ, մեր մասնաւոր այցելութիւնը բաւական եղաւ հաւաստելու որ ասոր քով քաղաքին դպրոցը աննշան բան մ'է և ապագայ միաբանութիւնը, ոչ միայն միաբանութիւն, այլ և վանքին վրէկութեան եւ ազգին բարօրութեան Փարսն է:

Չեմ ուզեր ըսել թէ ասոնք որբազան Պատրիարք Հօր ազգասիրական և ուսումնասիրական անկեղծ ոգւոյն դրաւականքն են և մաս մ'ալ Սեփարաւորաց անձնութեան հաւատալիքն, որոց մեր անկեղծ շնորհակալութիւնը մատուցանելու արտաւոր կը ճանչենք անձերնիս:

Իսկ Կաթմարտիկի այն պայծառ կանգնողը որ կը վառի անաղօտ Ս. Յա-

կովայ մէկ անկիւնը, արդէն վանուց հորիզոնէն հին խաւարները հալածելէն վերջը, Սաւեայ Սուտայից տաճարին կամ Հայաստանի խրճիթին լաղտերին պատրոյգն ալ պիտի առկայծէ այն մաքուր, բարեկարգ և ընդարձակ տարածքը ուր երկու մամուլանդադար կըդառնան, Հայոց բազմին երկու աւել տեսայ հրեշտակներ են, եթէ ժամանաւ կին մէկ անգութ ժանեաց չհանդիպին, ասոնք վարժարաններուն և վարժարանները ասոնց ջիւղերը կաղաւթերով նորա նոր փառաց յաղթանակներ կրնան կանգնել ապագային:

Վանք եւ Կարգ

Վանուց ելեւմտից ճիւղ հաշիւը չենք գիտեր, ըստ որում մեր ճանապարհորդութեան հանգամանքները չը ներեցին մեզ լիովին ամեն բանի հետամուտ գտնուելու: Բայց իւր հասցից մեծ մասը որ ուխտաւորներէ է և ուրիշ հաստատուն եկամուտներ չոտ չունի, բազմատեղով միաբանից թուոյն կամ իւր ծախուց, կը կարծուի թէ ելքը մուտքէն աւելի է: այս և ասոր նման բանի պարագաներու մէջ զսնաղան խնդիրներու իւր մեծ նշատուց պատճառ ըլլալը արդէն յայտնի կ'երեւայ:

Իր արտաքին և ներքին բարեկարգութեանը վրայ ալ թէպէտ կտաւրեալ գաղափար չենք կրցած տանուլ բայց կը ջուշնէ որ աչքէ սպրդած չեն և ժամանակին տուած դժուարաստար կնճիւղներու հակառակ ջանք եւ ճիւղ խնայուած չեն: Իսկ կարծենք աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ իրեն համար ժողով կամ խորհուրդ ունենայ:

Երաժշտութիւն եւ նկարչութիւն

Վանքին երաժշտութեան մասին մեծ հոգ և խնամք տարուած է Սրբա-

զան չոր կողմէն, և եթէ պակասու
թիւն մ' ալ գտնուի, այն ալ չէ թէ
որ երաժիշտ չկայ, այլ պատճառը ազ
գային հին ական մ' է :

Այն է՝ երաժիշտներն իսկ ամբողջ
ազգէն քաջալերուած չեն ըստ օրինի :
Երաժշտութիւնը ցայսօր զրկանք կը
կրէ մեր ազգէն, իւր արժանաւոր
վարձքն ու քաջալերութիւնը վայելած
չէ . վասն զի դեռ ազգն ալ ճանչցած չէ
նորա արժանիքը, դեռ չէ ճանչցած
թէ « Երաժշտութիւնը բանասիրու
թեան քոյրն է » առանց միոյն միւսին
կեանքը տխուր է եւ կիսակենդան .
դեռ չը գիտցաւ թէ բանասիրութիւ
նը մօրդուս զգացում տուած ատեն՝
երաժշտութիւնն ալ չունչ և հոգի կու
տայ . դեռ չիմացաւ որ բանասիրու
թիւնը հայրենեաց ճանապարհը սոր
վեցուցած ատեն, երաժշտութիւնն
ալ հոն քայլ առնել կուտայ . երաժշ
տութիւնէն աւելի հաւատարիմ քարե
կամ չը կայ մարդուն, որ վշտաց վըշ
տակից, ուրախութեանց ուրախակից
և խիստ ալ գաղտնասպահ է . չգիտցաւ
թէ բանաստեղծին հեղինակութեան
սրբագրիչն է աս :

Ինչ իրաւունք է, ուսմանց ամէն
կարգին ու մասանց հարցաքննութեան
արդիւնքը և նօթը նշանակել, ասորը
ոչ . անոնց միջանակը տալ, ասորը ոչ .
ինչո՞ւ տղան մանր ուսմունքի քննու
թիւն տայ և ասոր չտայ . եթէ առա
ջինը քրիստոնէութիւն եւ հաւատք
կուտայ, սա ալ անոր խունկ սրտի
պատրաստել կուտայ . ասիմո՞ւ, չենք
գիտեր էտ կ'երթանք, եթէ յառաջ
Նշնապէս երաժշտի մը հետ վանքը ի
րեն սեփհական նկարիչ մ' ալ ունի
որ բաւական նուրբ երեւակայութիւն
և վարժ ու հմուտ ձեռք ունի, որոց
ծնունդն է նաեւ սահմանադրութիւն
կոյր և ուրիշ մէկ քանի գիւտեր ու

վարպետաչէն բաներ, սակայն լսկ Ե
տայի Սրբազանին քաջալերութեամբ
բան չըլլար, որչափ որ ազգին հանրու
թիւնը գիտնայ և խրախուսէ . և մեր
խուզած էական կէտն ալ այս է հոս,
որ մեր ժողովուրդը ասոնց յարգն ու
արժէքը չէ զգացած . վասն զի մեր լը
րագիրք ասոնց վրայ տակաւին խօսիլ
չեն սկսած, չեն ճանչցուցած, որով
պատճառ կ'ըլլան ասոնց վհատութեւն
և արուեստին կամ գիտութեան ազ
գին մէջ մեռնելուն (1) :

Մեր ազգը Եւրոպացոց արտաքին
ձեռն կապիկն է . անոնց յառաջադի
մութեան կեղեւը միայն ունի, իսկ
հիւթն ու ոգին ՚ի բաց թողուցած է :

Ախո՞ս :

յերուսաղէմ
1869, ապրիլ 9

ԹԱԹՈՒԼ

ՃԱՄԱՆԱԿԱՐԱԿԱՆՔ

Ուրախութեամբ սրտի կը լըսեմք որ
Օ միւռնից սուրբ Ստեփանոս եկեղեց
ւոյ Աւագերեցութեան պաշտօնը Չի
վիճեան Արժանապատիւ և խոհեմա
ղարդ Տէր Գովհանէս քահանային
յանձնուելով, փոխանակ Արժ . Տէր
Գեորգ քահանային, որ իւր ծերութեւն
և շարունակ ակարութեան պատճա
ռաւ հրաժարած է, մեծ եռանդ և
նախանձաւորութիւն տիրած է քահա
նայական խմբին, որոնք հաւաքուե
լով բաց ՚ի քանի մի կանոններ հաստա
տելէ իրենց պաշտօնին վերաբերեալ,
այլ և ընթերցարանի սենեակ մի հաւ
տատեր են յիշեալ եկեղեցւոյն մէջ ուր
կ'ընդունին առ այժմ քանի մի տեսակ

(1) Մենք թէպէտ յատուկ տեսարակաւ խօսե
լու պատրաստուած էինք վաղուց ասոնց նկատմամբ,
բայց ատենը եկաւ հիմակուելէ երկու խօսք ընելու :

աղգային լրագիրներ, և կը փափաքեն նաեւ կրօնական և բարոյական գրեանց հաւաքածոյ մի ևս ձեռք բերել շնորհիւ բարեպաշտ աղգայնոց :

Քահանայական խմբի մի առաջին անգամ լուծած ոյն կրօնասիրական և բարոյական շարժումը մեծ պատիւ կ'ընէ Թմիւռնիոյ հայ հասարակութեան, և կրնայ բարի օրինակ լինել նաեւ ուրիշ հայքեակ քահանայից, վասն զի գիտեմք սոսուգիւ և փորձիւ՝ որ եկեղեցականաց օրինակը աւելի աղքատութիւն և տպաւորութիւն ունի աշխարհական և ռամիկ ժողովրդեան սրտին և մտքին վերայ, թէ 'ի մըլութիւն և թէ յառաքինութիւն :

— Վնոյս 9ին Վեր. Տալաւան Սարգիս Սրբազանը մեծ յարգանքով ընդունուեցաւ, որուն մինչեւ Յոսպէ, որ է 12 ժամու միջոց, երկու օր յառաջ դիմաւորելու դացած էին մէկ քանի վարդապետներ և մինչև քանի մը ժամուան ճանապարհն ալ ուրիշներ, ուրոնք ճանապարհի մէջ իրարու և Սրբազանին ու իրեններուն հետ միանալով շքեղութիւն մը կազմած էին. իսկ վանքի մէջ մնացածները՝ բաց 'ի Սրբազան Պատրիարք Հօրմէն, Ս. Յակովբայ դուռը դիմաւորելով յարգանքով առաջնորդեցին 'ի Ս. Ղլխադիր եւ անտի ժառանգաւոր աշակերտաց քաղցրանուագ երգերով դէպ 'ի Պատրիարքարան, ուր Պատրիարք Հօր հետ սիրով ողջագուրեցին և փոքր տեսութիւն մ'ընեցին յետոյ հանգիստ ըրաւ իրեն համար յատուկ պատրաստուած սենեակը :

— Նմանօրինակ մեծարանք և ընդունելութեամբ, ամոնոյս 18ին, Սուրբ Աթոռս ժամանեցին Վեր. Իգնատիոս և Սիմէօն Սրբազան եպիսկոպոսները :

— Աթոռոյս Ըրժ. միտքան Աստուա-

ծատուր վարդապետը հետեւեալը կը գրէ մեզ Նիգիլտոսէն. « Նիգիլտոյ յետեւեալ կ'օնտիւրը յատուկ լուր ղրկելով իւր Թարգմանին հետ տեղւոյս առաջնորդարանը՝ եկաւ մեզի ուղեց, գնացինք եւ սա հետեւեալ խօսքերը առաջարկեց մեզ. — Վեր. Իսահակ եպիսկոպոսին եւ իւր ընկերներուն Հապէշատանի որ սահմանի մէջ ըլլալը գիտէք. — Պատասխանեցինք որ իրենցմէ եկած մէկ նամակէն կը տուագենք թէ՛ Պելեստ գաւառին մէջ են, բայց վերադառնալու համար ոչ ճամբայ կայ, ոչ դրամ և ոչ հանդերձ, այնպէս յետին խղճութեան մէջ մնացեր են, և այլ մեր գիտցածը խօսեցանք. — Պատասխանեց յետեւեալ թէ՛ Տէրութեանէն մեզի յատուկ հրաման կայ որ այդ մարդկանց բոլոր ծախքը եւ պիտոյքը հոգալով՝ մարդ ղրկենք բերել տանք, 1000 ռիալ ճամբու ծախք, Նիգիլտոսի կառավարութեան կողմէն յատուկ մարդ և այլ պիտանի եղածները, և մեզի ալ հրաման ըրին որ իւրաքանչիւրոյ երկու խաթ գրեստ պատրաստենք, որոց դրամը իրենք պիտի հատուցանեն : Ս'ենք ալ յատուկ ցանկ մը շինելով՝ գլխի ֆեսէն սկսեալ մինչեւ ոտքի կնիքներն իւր սարօքն պատրաստել կուտանք, ութ օրէն վերջը (10^ն Ապրիլի) պիտի լրանայ ամեն բան և ճամբայ պիտի ելլան Հապէշատան դայողները » :

— Այս տարի թէ՛ Հայոց եւ թէ՛ այլ քրիստոնեայ աղգայ ուխտաւորները առաւել բազմութիւն էին քան անցած տարուանը. բայց գոհութիւն Աստուծոյ որ տօնական հանդէսները կատարուեցան ամենայն խաղաղութեամբ : Քաջայոյս ենք որ այսուհետեւ խաղաղութիւնը կամաց կամաց պիտի տիրէ այն նուիրական տեղեաց մէջ, որոնք երբեմն արիւնհեղութե

որ դուն պիտի շահես :

18. Ութը տարեկան մանուկ իշխան մի շատ քաղաքավար ու շատ խելացի լլղալով, օրին մէկը ամբողջ ընկերութիւն մի կը զարմանար : () Եր. քաղաքացի մի անոր տրուած դովեառները լսելով, բաւական բարձր ձայնով մի ըսաւ, այն տղաքները որ իրենց պղտորկութեան առենը շատ խելացի կ'ըլլան, մեծցած ատենին քիչ խելք կունենան : Ս'անուկ իշխանը զայս լըսելով անոր նշն եղանակաւ պատասխան առաւ, պարոն քաղաքացի կը կարծուի թէ ձեր մանկութեան առենը խիստ խելացի էք եղեր :

19. Փարիզի նոր կամուրջը լմնաւ լու միջոցները վերակացուները տեսնան որ մարդ մի առանց մէկու մը բան մի լսելու կամուրջը չափելու կղբաղէր, այս մարդը ճարտարապետ կարծելով իրենց հետ ճաշելու հրաւիրեցին, կերակուրէն վերջը աղաչեցին որ իւր կարծիքը իրենց հաղորդէ, որոնք անշուշտ Վրնային կատարեւրագործել իրենց գործը : Տաւ անոնց, ես կրմոս ձեմ որ շատ խելացի եղած պիտի ըլլայ, որ այս կամուրջը դէպի լայնքը շիներ էք, որովհետեւ եթէ երկայնութեան կողմէն բռնելու ըլլայիք, երբէք չէիք կրնար գլուխ հանել :

20. Սըմբողանացի դերձակ մի, որ գերեզմանատան կից եղող քաղաքին դրան քով կը բնակէր, իւր խանութին մէջ բեւեռէ մի կախուած հողէ աման

մի ունենալով, որքան որ մեռեալ կը տանէին թաղելու, այն անօթին մէջ պզտիկ գայլախաղ քար մի կը ձգէր, եւ ամէն ամապլսոյն վերջը մեռելոց թիւը հասկնալու համար գայլախաղները կը համրէր, վերջապէս ինքնալ մեռաւ, քանի մի ժամանակէ վերջը ոմանք չը գիտնալով անոր մեռնիլը, և խանութը գոց տեսնելով, հարցուցին թէ ինչ եղած էր դերձակը : 'Իրացիներէն մէկը պատասխան տուաւ թէ՝ դերձակն ալ միւսներուն պէս անօթոյն մէջ ընկաւ :

21. Կտակոնացի աղքատ մի որ աւառուտն թեթեւ զգեստէն ուրիշ բան չունէր, ձմեռուան մէջ կը շըրջէր Փարիզի Նոր կամուրջին վրայ, թաւ դաւորը որ կ'առքով կանցնէր այնպիսի վիճակի մէջ տեսնելով շատ զարմացաւ. կանչել առաւ և ըսաւ անոր, բարեւ կամ ինչո՞ւ համար թեթեւ զգեստով կը շըրջես այսօր որ ասանկ սաստիկ ցուրտ է, որ ես ալ հագլիւ կրնամ գիմանալ, թէպէտ և պատուական մուշտակ մը ալ հագած եմ : Պատասխան տուաւ աղքատը, տէր տըքայ, եթէ Ձեր վեհափառութիւնը ինծի պէս ընելու ըլլայ, ամենեւին ցուրտ չը պիտի զգայ : Կրկնեց թագաւորը, ուրեմն դու ի՞նչ կընես : Պատասխանեց կասկոնացին. տէր տըքայ, բոլոր ունեցած զգեստներս վրաս կը կրեմ :

(Շարունակել) :

Տպագրական վրիպակներ

Ն Ա Խ Ը Ն Թ Ա Յ Թ Ի Ի

Երես

Միսոյ

Ուղիղ

60

30000

3000

70

վարդապետներ

վարժապետներ

71

հաւատոյ ենք

հեռատես ենք

Քաղաքիւն Առաքել արա :
 Քէմաճեան Որդիկ Էֆէնտի (2 օրի .) :
 Քէնթատեան Ենայք աղա :
 Քէշքէկեան Յովնանէս աղա կեսարացի :
 Քէօնլեան մահտեօի կարապետ աղա :
 Քիլիսիան Յօհան աղա :
 Քրնաճեան Յարութիւն աղա :
 Քուշաքըզեան մահտեօի Յակոբ աղա :
 Քօլանճեան Յովնանէս աղա :
 Օսապաշի մահտեօի Պետրոս աղա :
 Ֆրէնիկեան Յակոբ Էֆէնտի կեսարացի . (2 օրի .) :

ՀԱՅ ՖԱ

Դաբիքեան Ստեփան աղա Անյի :

ՀԻՆ ՆԱԽԻԶԵԻԱՆ

Արժ . Մեսրոպէ վարդապետ Սմբատեանց :

ՂԱՐԱԲԱՂ

Արժ . Արիստակէս վարդապետ Սեդրակեան :

ՄԱԼԱԲԱՐԱ

Սերովբէեան Յովակիմ աղա :
 Պիճակեան մահտեօի Յովնանէս աղա :

ՄԱՐԱՇ

Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ վարժապետ, նուէր ի Մէծ .
 Յակոբեան աղայէ որ յԱղէքսանդրիա :
 Ճանապետ մահտեօի Սարգիս աղա :

ՄԱՐԶՈՒԱՆ

Գեր . Յովնանէս Արքեպիսկոպոս Եդեսեան :

ՅՈՊՊԵ

Արժ . Աթանաս վարդապետ տեսուչ :
 Մառթեոսեան Յովնիկ աղա :
 Ս . Սուբատեան Սիմէոն աղա :

ՆԻԿՈՍԻ ԴԻԱ

Գեր . Նիկողոս Արքեպիսկոպոս առաջնորդական
 փոխանորդ :
 Թանգարան վարժանութեան Նիկոսիկոյ :
 Տէր կարապետեան Մկրտիչ աղա :
 Տէր Մինասեան Եղիա աղա :

ՇԱՊԻՆԴԱՐԱՀԻՍԱՐ

Դեր . Աբրահամ Արք եպիսկոպոս :

ՈՒՆԻԱ (ԶԵՅԹՈՒՆ)

Սուրբ Յովնանէս եկեղեցւոյ վարժապետ . Նուէր
 ի Մէծ . Յակոբեան աղայէ որ յԱղէքսանդրիա :
 Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ վարժապետ, նուէր ի Մէծ .
 մահտեօի Նապարէթ աղայէ Ս . Գալիմաճեան :
 Սուրբ Լուսուօրիչ եկեղեցւոյ վարժապետ, նուէր ի
 Մէծ . մահտեօի Նապարէթ աղայէ Ս . Գալիմաճ .
 Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ վարժապետ :
 Սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ վարժապետ :

ՊԱՂ ՏԱՏ

Խիկէտէրեան մահտեօի Խաչիկ աղա :
 Խիկէտէրեան մահտեօի Խիկէտէր աղա :

ՊԵՐՈՒԹ

Արժ . Վարդան վարդապետ տեսուչ :

ՍԵԲԱՍՏԻԱ

Գեր . Կարապետ Արքեպիսկոպոս :
 Արժ . Պետրոս վարդապետ :
 Ահարոն (մահտեօի) աղա :
 Աշղահեան Մահտեօի Բաբէլ աղա :
 Տ . Թեոդորոսեանց մահտեօի Մարտիրոս աղա :

ՍԵՒԵՐԵԿ

Արժ . Եփրեմ վարդապետ Եդեսիացի :
 Եաղուպեան Սարգիս աղա :
 Ենի գօնլեան Մարգար աղա Անյի :
 Իջմէնեան Պետրոս աղա Մառնեյի :
 Սանադդ Էմինի կիրակոս աղա :

ՎԱՆ

Արժ . Յովնանէս վարդապետ Լմատունեանց :
 Առաքելեանց մահտեօի Մարտիրոսեան Մարգար աղա :
 Խաչատուրեանց մահտեօի Մկրտիչ աղա :
 Դաթանեան մահտեօի Համբարձում աղա :
 Պօշեօեանց Գէորգ աղա :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Գեր . Յակոբ Սրբաղան Արքեպիսկոպոս :
 Ճանապետ Առաքել աղա :
 Մինասեան Յովնանէս աղա :
 Պապալ մահտեօի Օհան աղա :

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Գեր . Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս (2 օրի .)
 Արժ . Գրիգորիս վարդապետ :
 Բարեհամբաւ Լ . դպրոցի :
 " Մեսրոպեան դպրոցն կիւմիւշտանէր :
 " Դպրոցն կիրատօնի :

Գասպարեան Յակոբ աղա :
 Գրիգորեան Նիկողոս աղա :
 Խըսրըճեան Վարդան աղա :
 Կիւպէնիկեան Կարապետ աղա :
 Կիւրճիկեան Պօղոս աղա :
 Մախօխեան Արիստակէս աղա :
 Մեղաւորեան Սարգիս աղա :
 Մինասեան Յօհաննէս աղա :
 Յակոբեան մահտեօի Ստեփան աղա :
 Ս . Մեղաւորեան Խաչիկ աղա :

ՓԱՐԻԶ

Թիւրոպեան Պետրոս աղա :
 Յակոբեան Մարգար աղա :

ՔԻԼԻՍ

Յակոբ աղա Անյի . (2 օրինակ) :
 Պաշտամեան Կարապետ աղա . (2 օրինակ) :
 Պատմաճեան Գէորգ աղա :

ՔԻՇՆԵԻ

Արժ . Գրիգոր վարդապետ աէր Ստեփաննոսեան :

ՑԱՆԿ

ԱՊՐԻԼ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ . — Ե . Հետեւութիւն :	
— Զ . Ուսուցչական դպրոց	73—78
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ . — Թարգմանութիւն յԱնգղիականէ	78—83
ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ . — Ընաքինի ու Քաղաքակիրթ պատանի	
(շարունակել)	83—85
Նամակ և ուխտաւորական տեսութիւն	85—93
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	93
Օւռարձակք . (շարունակել)	95

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիւնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեսէ բաղկացեալ ութածալ թղթով .
- Բ. Տարեկան դինն է երկու արծաթ Մէճիսիյէ համարէրձ ճանապարհի ծախքովը , կանխիկ վճարել :
- Գ. Զատ տետրակ առնել ուղղողը , պէտք է ամեն մէկ տետրին չորս դահեկան վճարէ :